

Objektia kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien syntaksia ja semantiikkaa

TUOMAS HUUMO

1 Johdanto

Suomen substantiivilausekkeissa esiintyy toisinaan lausekkeen tarkoitteen kvantiteettia määrittäviä kielenaineksia, joita Hakulisen ja Karlssonin (1979: 81–82) *Nyky-suomen lauseopissa* kutsutaan yhteisnimellä *kvanttorit*. Perinteisen sanaluokkajaon näkökulmasta kvanttorien luokan ytimen muodostavat lukusanat, mutta niiden lisäksi luokkaan kuuluu ainakin adverbeina ja pronomineina pidettyjä jäseniä, joiden kieliopillinen käyttäytyminen on varsin heterogeenista (mts. 145), eikä esimerkiksi *Iso suomen kielioppi* (ISK 2004 § 742) käsittele kvanttoireita omana sanaluokkana. Hakulinen ja Karlsson (mts. 144) mainitsevat viisi kvanttoireiden ryhmää: lukusanakvanttorit (*kaksi, viisi, pari, monta*), lukumääräkvanttorit (*harva, moni, jokunen, usea*), yksilökvanttorit (*joku, jokainen*), monikolliset kvanttorit (*eräät, monet*) ja paljouskvanttorit (*paljon, hiukan*). ISK (2004 § 657, 740–762) käsittelee näitä ryhmiä muun muassa kvanttoriadverbien ja kvanttoripronominien luokkien alla: *Ison suomen kieliopin* kvanttoriadverbit vastaavat suunnilleen Hakulisen ja Karlssonin paljouskvanttoireiden ryhmää, kvanttoripronomit taas kattavat muun muassa yksilö- ja lukumääräkvanttoireita sekä monikollisia kvanttoireita, jotka leksikaaliselta kannalta ovatkin kvanttoripronominien monikko-muotoja.

Kvanttoireiden sanaluokka on Hakulisen ja Karlssonin (1979) kuvauksessa nimenomaan syntaktisin perustein rajautuva. Siihen kuuluvia ilmauksia yhdistää omaleimainen kieliopillinen käyttäytyminen, joka vaikuttaa paitsi itse kvantifoidun lausekkeen myös koko lauseen muoto- ja merkitysrakenteeseen. Lisäksi eri kvanttoriryhmät käyttäytyvät keskenään kieliopillisesti eri tavoin, ja kvanttorisanojen syntaktinen asema on joskus monitulkintainen. Esimerkiksi Itkonen (1975: 45) tarkastelee lauseita *Sain paljon rahaa* ja *Minulla oli paljon rahaa* ja toteaa, että *paljon* voidaan niissä ymmärtää paitsi substantiivilausekkeen osaksi myös itsenäiseksi adverbiksi. Adverbitulkinta on ainoa mahdollinen silloin, kun kvanttori sijaitsee muualla kuin kvantifioitavan sub-

stanttiin edellä, esimerkiksi *Sain rahaa paljon; Minulla oli rahaa paljon*.¹ Yli-Vakkuri (1973: 45–49; 1979: 176–187) taas on kiinnittänyt huomiota kvantifioitujen lausekkeiden sijamerkinän aspektuaaliseen erikoislaatuun. Hän osoittaa, että objektin tehtävissä olevat kvantifioidut NP:t pystyvät partitiivisijaisinkin esittämään lauseen aspektin rajattuna, vaikka yleensä partitiiviobjektilla ilmaistaan rajaamatonta aspektia ja rajattua aspektia ilmaisee totaaliobjekti² (*Pekka luki kirjaa ~ kirjan; Liisa söi mansikoita ~ mansikat*). Partitiivimuotoisten kvantifioitujen NP:iden erikoista aspektiluonnetta ilmentää niiden kyky esiintyä yhdessä inessiivimuotoisten keston ilmausten (esim. *tunnissa, päivässä*) kanssa, mihin kvantifioimaton partitiiviobjekti ei tavallisesti pysty. Esimerkiksi *?Hän söi hedelmiä päivässä* on hyväksyttävyydeltään kyseenalainen mutta *Hän söi useita ~ muutamia ~ kymmeniä hedelmiä päivässä* kielenmukainen, vaikka siinäkin objekti on partitiivissa (ks. Yli-Vakkuri 1973: 45–49).

Sen lisäksi, että partitiivimuotoiset lukumääräkvanttorit pystyvät esiintymään kesto- ilmaisevan inessiiviadverbiaalin kera, ne voivat – kvantifioimattomien partitiiviobjektien tapaan – esiintyä myös kesto- ilmaisevan osman eli objektinsukuisen määrän adverbiaalin (esim. *tunnin, päivän*; näistä ks. Tuomikoski 1978; ISK 2004 § 972–973) rinnalla: *Hän luki useita ~ monia kirjoja päivän*. Tällöin osman tulkinta pyrkii olemaan distributiivinen 'päivän kutakin kirjaa', mikä sopii yhteen lukumääräkvanttorien yleisen distributiivisen merkityksen kanssa (ks. Tuomikoski 1969: 35, 73). Kollektiivista tulkintaa, jossa kaikki paljouden kirjat luettaisiin saman päivän aikana, ei osma-esimerkistä luontevasti synny. Esimerkki ei olisi luonteva myöskään siinä tapauksessa, että lukumääräkvanttorin tilalla olisi paljouskvanttori (*?Hän luki paljon kirjoja päivän*), mikä ilmeisesti johtuu paljouskvanttorin aiheuttamasta kollektiivisesta tulkinnasta – distributiivista 'päivän kutakin' -tulkintaa ei nyt synny. Rajattuutta koskeviin tulkintoihin vaikuttavat näin ollen myös kvanttorityyppi, kvanttorin ja keston ilmauksen keskinäinen vaikutusalatulkinta sekä tämän heijastelema kollektiivisuuden ja distributiivisuuden oppositio.

Tässä artikkelissa³ keskityn tarkastelemaan lähemmin kahta Hakulisen ja Karlssonin (1979) mainitsemaa kvanttoriryhmää, paljouskvanttoireita (*paljon, vähän, run-*

1. Itkonen (1975: 45) myös mainitsee alun perin Ravilan (1944) esittämän hypoteesin, jonka mukaan sellaiset kvantifioidut ilmaukset kuin *paljon rahaa* ovat voineet toimia ns. partitiivisubjektin (eli partitiivimuotoisen e-NP:n; ks. Helasvuo & Huomo 2010) leviämisen lähtökohtana, sillä niillä on vastineita volgalaiskielissä (mordvassa) saakka (yksityiskohtaisemmin Alhoniemi 1989: 23–27). Tähän nähden on mielenkiintoista, että kvantifioiduista lausekkeista ei esimerkiksi 1950-luvulla fennistiikassa käydyssä laajassa eksistentiaalilauseita koskevassa keskustelussa (yhteenvetona ks. Tiainen 1997; nominaali-aspektin kannalta Huomo 1997) sanottu oikeastaan mitään. Myöskään ISK ei kiinnitä kvantifioituihin NP:ihin erityistä huomiota objektin ja eksistentiaalisubjektin käsittelyssään.

2. Kutsun totaaliobjekteiksi *Ison suomen kieliopin* (ks. VISK, määritelmät: totaaliobjekti) tapaan kaikkia sellaisia objekteja, jotka eivät ole partitiivimuotoisia. Näitä ovat nominatiivimuotoiset objektit (*Pekka löysi sienet; Talo rakennettiin*), tarkoitteeltaan elollisten pronomiinin -t-päätteiset akkusatiivimuodot (esim. *minut, sinut, kenet*) sekä yksikölliset -n-päätteiset objektit (*Pekka luki kirjan*), jotka ISK nimeää genetiivimuodoiksi mutta joita tässä kutsun syntaktisista syistä Laurannon (2013) tapaan akkusatiiviobjekteiksi.

3. Tätä tutkimusta ovat rahoittaneet Suomen Akatemia (hanke 285739) ja Suomen Kulttuurirahasto Professoripoolin apurahalla. Kiitän professori Jari Sivosta, FM Markus Hamusta sekä kahta *Virittäjän* nimetöntä arvioitsijaa asiantuntevasta ja rohkaisevasta palautteesta tämän kirjoituksen käsikirjoitusversioon.

saasti) ja lukumääräkvanttoireita (*usea, moni, harva*), niiden syntaktisen ja semanttisen erikoislaadun näkökulmasta objektina toimivissa substantiivilausekkeissa. Tutkimusta täydentää S-argumentteja (subjekteja sekä e-NP:itä eli ns. eksistentiaalisubjekteja; ks. Helasvuo & Huumo 2010) samasta näkökulmasta käsittelevä kirjoitus Huumo (2016). Kaikkien kvanttoreiden yksityiskohtaiseen analyysiin ei artikkelin laajuus riitä, joten valitsen lähemmän tarkastelun kohteeksi kummankin kategorian yhden, nähdäkseni tyypillisen edustajan: paljouskvanttorein *paljon* ja lukumääräkvanttorein *usea*. Esitän kuitenkin esimerkkejä ja huomioita myös muista kummankin ryhmän kvanttoireista.

Tarkastelen kvanttori-ilmausten syntaktista käyttäytymistä aspektin ja kvantiteetin näkökulmasta lähtökohtanani edellä mainittu Yli-Vakkurin (1973, 1979) havainto, jonka mukaan tällaisia kvanttoireita sisältävät lausekkeet pystyvät käyttäytymään aspektuaalisesti poikkeavalla tavalla. Aspektuaalisen rajattuuden ja rajaamattomuuden erottelussa käytän standarditestiä lauseytimen eli verbin ja sen argumenttien muodostaman kokonaisuuden kykyä esiintyä yhdessä vaihtoehtoisesti joko kestoja ilmaisevan osman (*tunnin, päivän, viikon*) tai inessiivimuotoisen keston adverbiaalin (*tunnissa, päivässä, viikossa*) kanssa (näistä testi-indikaattoreista suomen aspektin kannalta ks. esim. Leino 1991: 181–186). Yleissääntö on, että keston osma sopii yhteen rajaamattomaan, inessiiviadverbiaali rajattua aspektia ilmaisevan lauseytimen kanssa, esimerkiksi *Hän luki kirjaa päivän* vs. *Hän luki kirjan päivässä*. Kvanttoireihin liittyviä aspekti- ja kvantiteetti-ilmiöitä tarkastelen Huumon (2006, 2010) esittämän kaksikulotteisen mallin avulla.

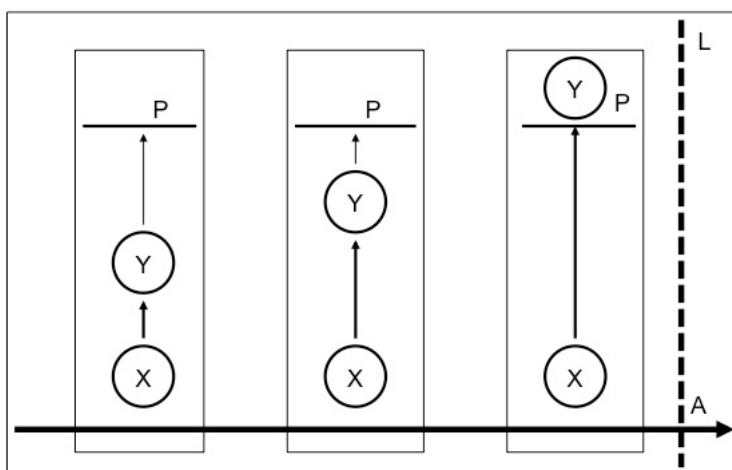
Kirjoitukseni etenee niin, että luvussa 2 esittelen täsmennettynä ja terminologian osalta päivitettyinä Huumon (2006, 2010) aspekti- ja kvantiteettimallin, joka toimii kvanttorein analyysin lähtökohtana. Luvussa 3 tarkastelen paljous- ja lukumääräkvanttorein luokkia niiden välisen rajanvedon näkökulmasta ja nostan esille muutamia keskeisiä eroja luokkien välillä. Luvussa 4 tarkastelen yksityiskohtaisemmin paljous- ja lukumääräkvanttoireita sisältävien lausekkeiden käyttäytymistä kielipillisenä objektina kvantiteetin ja aspektin ilmaisemisen näkökulmasta, ja luku 5 kokoaa yhteen tarkastelun tulokset.

2 Kaksikulotteinen aspektin ja kvantiteetin kuvausmalli

Käytän kvanttorein analyysissäni Huumon (2006, 2010) suomen objektin sijanvaihtelun kuvaukseen kehittämää aspektin ja kvantiteetin kuvausmallia, jossa keskeistä on lauseen *rajatun* ja *rajaamattoman* aspektiluonteen sekä (Larjavaaran 1988 termin) NP:iden tarkoitteiden *sulkeisen* ja *avoimen* kvantiteetin välisten oppositiosuhteiden tarkastelu kahdessa eri ulottuvuudessa. Näitä ulottuvuuksia erottaa toisistaan niiden suhde aikaan. Aika-akselimetafora käyttäen eroa voi luonnehtia niin, että toinen ulottuvuus on aika-akselin suuntainen ja heijastaa siten tilanteen ja samalla siinä mukana olevan tarkoittekvantiteetin ajallista ulottuvuutta, siis yhtäältä tilanteen kestoja, toisaalta ajan myötä vähitellen kumuloituvaa tarkoittekvantiteettia. Toinen ulottuvuus taas on aika-akseliin nähden kohtisuora läpileikkaus tilanteesta valittuna tarkasteluhetkenä. Kutsun näitä ulottuvuuksia tässä *pitkittäiseksi* ja *poikittaiseksi* ja puhun siis yhtäältä

pitkittäisaspektista ja -kvantiteetista, toisaalta poikittaisaspektista ja -kvantiteetista.⁴ Termit *pitkittäinen* ja *poikittainen* tulee ymmärtää samoin kuin termeissä *pitkittäis-tutkimus* ja *poikittaistutkimus*: pitkittäisnäkökulma tarkastelee tilannetta ajassa, poikittaisnäkökulma esittää siitä läpileikkauksen valittuna hetkenä. Aspektuaaliset termit *rajattu* ja *rajaamaton* (ks. Heinämäki 1984; Leino 1991) liittyvät kirjoituksessani sekä pitkittäiseen että poikittaiseen näkökulmaan ja nimenomaan lauseen kokonaisaspektiin. Verbien omaa leksikaalista aspektiluonnetta eli niin sanottua teonlaatua kuvaan ISK:n (2004 § 1499) termikolmikolla *rajaava – rajahakuinen – rajapakoinen*. Rajaavan verbin ilmaisema tilanne on *teellinen* eli päätepisteellinen (*Pekka huomasi kirjan*), rajapakoinen taas *ateellinen* eli päätepisteetön (*Pekka katseli kirjaa*). Rajahakuinen verbi esittää päätepisteellisen tilanteen, joka kuitenkin voidaan partitiiviobjektin avulla esittää kehityksenalaisena (*Pekka kirjoitti kirjan ~ kirjaa*).

Seuraavassa kaksikulotteisen kuvausmallin esittelyssä kuvio⁵ 1–4 kuvaavat pitkittäisen ja poikittaisen näkökulman eroa. Kuvioissa aika-akseli etenee aina vaakasuorassa vasemmalta oikealle, ja pitkittäisaspekti sekä -kvantiteetti ovat sen kanssa samansuuntaisia. Poikittaisaspekti ja -kvantiteetti taas esitetään kuvioissa pystysuorassa ulottuvuudessa.

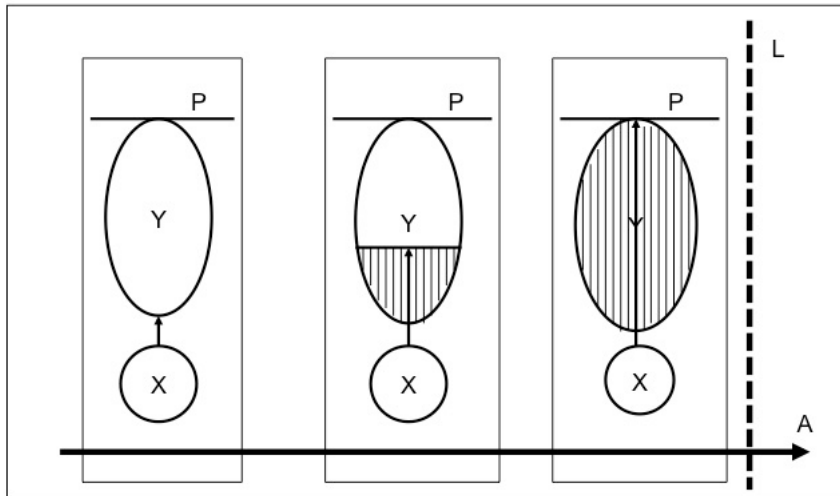
Kuvio 1.

Pitkittäisaspekti, rajattu tyyppi: Pekka vei kirjeen postiin. Agentiivinen osallistuja X (Pekka) saattaa vaiheittain patienttimaisen osallistujan Y (kirje) päätepisteeseen P (posti), minkä jälkeen tilanne päättyy. L = tilanteen loppuraja, A = aika-akseli.

4. Huumo (2006) käyttää tästä oppositiosuhteesta kvantiteetin osalta termejä *dynaaminen* ja *staat-tinen*, Huumo (2010) taas puhuu yhtäältä *kokonaisaspektista* ja *-kvantiteetista* (*overall aspect ~ quantity*) ja toisaalta *transientista aspektista* ja *kvantiteetista* (*transient aspect ~ quantity*). Kumpikaan termipari ei nähdäkseni ole paras mahdollinen: poikittaisnäkökulma ei edellytä tilanteen staattisuutta (vaikka mahdollistaakin sen), ja toisaalta *transienti* tarkoittaa yleensä 'hetkellistä' ja 'vaihtuvaa', mikä ei sovi luonteeltaan staattisten tilanteiden poikittaistarkasteluun.

5. Tässä artikkelissa käytetyt kuviot ovat hengeltään kognitiiviselle kieliopille (josta yleisesitykse-nä ks. Langacker 2008) ominaisia havainnollistuksia. Ne eivät kuitenkaan suoraan perustu kognitiivisen kieliopin piirissä tehtyihin kvanttorien kuvauksiin, jollaisia tietääkseni on laadittu vain englannista (tuoreimpana Langacker 2016) ja joissa aikaulottuvuuden ja aspektin tapaisia ilmiöitä ei ole otettu huomioon.

Kuviossa 1 (ed. sivulla) esitetty, ajan suunnassa etenevä eli *pitkittäisaspekti* edustaa sitä, mitä aspektilla kielitieteessä perinteisesti ymmärretään: näkökulmaa tilanteen sisäiseen aikarakenteeseen. Pitkittäisaspekti voidaan pitkälti samastaa tilanteen ajalliseen kestoon ja ajalliseen rajattuuden ja rajaamattomuuden oppositioon. PitkittäisPalgrave-aspektin käsitteistö kattaa myös tilanteen mahdollisen päätepisteellisyyden eli teelisyyden (tuore laaja esitys rajattuudesta ja sen kerroksisuudesta suomessa on Nurminen 2015). Mikäli tilanne on teelinen, sen pitkittäisaspekti on tyypiltään rajattu (lukuun ottamatta progressiivin tapaisia tulkintoja, joissa tilanne on kesken). Suomessa tällaista rajattuuutta ilmaisee teelisen transitiivilauseen totaaliobjekti (esim. kuviossa 1 esitetty *Pekka vei kirjeen postiin*). Jos teelisen lauseen objekti on partitiivissa, lause ymmärretään yleensä progressiiviseksi, siis kehityksenalaista tilannetta sen välivaiheessa tarkastelevaksi (*Pekka vei kirjettä postiin, kun alkoi sataa*). Vaikka progressiivinen tarkastelunäkökulma on hetkellinen, partitiiviobjektin siinä edustama aspektuaalinen merkitystehtävä suhteuttaa tilanteen kuitenkin pitkittäisaspektiin: se kertoo, että tilanne on käynnissä ja etenevässä kohti päätepistettään. Ateelisella tilanteella taas ei ole luontaista päätepistettä, ja sitä kuvaavassa transitiivilauseessa objekti on partitiivissa riippumatta siitä, ymmärretäänkö tilanne käynnissä olevaksi (*Pekka katseli televisiota, kun astuin huoneeseen*) vai päättyneeksi (*Pekka katseli televisiota ja meni sitten nukkumaan*). Edellä esiteltyyn leksikaalisen aspektin tasoon teelisyyden käsite suhteutuu niin, että rajaavat ja rajahakuiset verbit kuvaavat teelisiä, rajapakoiset ateelisiä tilanteita.

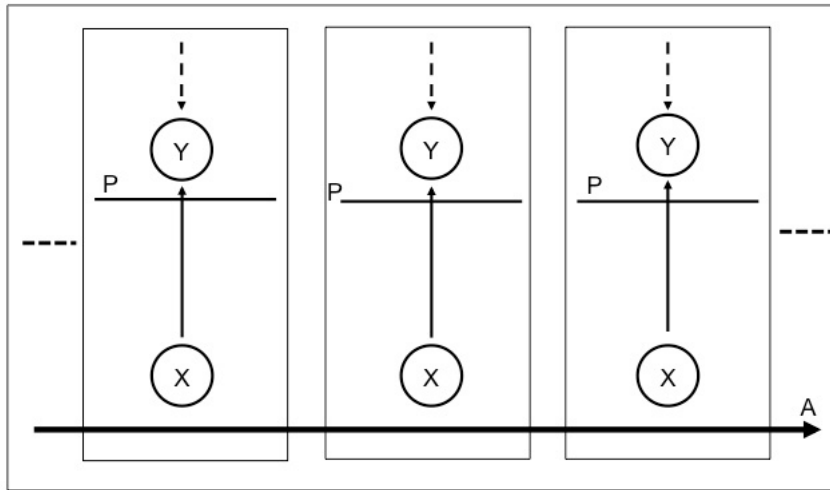

Kuvio 2.

Pitkittäisquantiteetti, rajattu tyyppi. Esim. *Pekka luki kirjan*. X (*Pekka*) kohdistaa toimintansa vaiheittain Y:n (*kirjan*) alaan, kunnes koko Y on ollut vaikutuksenalainen ja tilanne päättyy.

Kuviossa 2 esitellään pitkittäisaspektin sisarilmiö *pitkittäiskvantiteetti*, jolla tarkoitetaan tilanteeseen vaiheittain (osa kerrallaan) osallistuvan tarkoitteen tai tarkoitepaljouden kvantiteettia. Tällaista tyypillisesti objektin (joskus myös subjektin, suomen osalta ks. Huumo 2006) tarkoitteen esiintyvää osallistujaa on Dowty'n (1991: 567–568) mukaan tapana kutsua *inkrementaaliseksi teemaksi*. Verbin ilmaisema toiminta kohdistuu inkrementaalisen teeman yhteen osaan kerrallaan niin, että tilanteen keston edessä ajassa tarkoitteen vaikutuksenalaiseksi joutunut osuus eli sen pitkittäiskvantiteetti kasvaa vähitellen. Tilanne päättyy, kun verbin ilmaisema vaikutus on kohdannut koko tarkoitetta tai tarkoitepaljousta. Suomessa käytetään yleensä totaaliobjektia, mikäli koko objektin tarkoite(paljous) on joutunut vaikutuksen kohteeksi ja tilanne esitetään ajassa päättyneeksi (*Pekka söi ne tuomani viinirypäleet; Liisa luki kirjan*; kuvio 2). Mikäli koko tarkoite(paljous) ei vielä ole joutunut vaikutuksen kohteeksi vaan tilanne on tarkasteluhetkellä käynnissä tai keskeytynyt, käytetään partitiiviobjektia (*Pekka söi parhaillaan niitä tuomiani viinirypäleitä; Liisa luki illalla kirjaa mutta nu kahti*). Jos pitkittäiskvantiteetti on avoin, tilanne on pitkittäisaspektiltaan rajaamaton. Tällöin se ei saavuta vaihetta, jossa vaikutus olisi kohdannut koko tarkoitepaljousta (esim. *Puro työntää jokeen sameaa vettä* 'jatkuvasti'; *Jääkaappi kuluttaa sähköä*). Tällaisissakin tapauksissa käytetään yleisen säännön mukaan partitiiviobjektia. Pitkittäiskvantiteetti siis korreloi suoraan pitkittäisaspektin kanssa, ja sen sulkeisuuden ja avoimuuden vastakohtaisuutta koodataan paljolti samoin keinoin (totaaliobjekti vs. partitiivi) kuin pitkittäisaspektin rajattuuden ja rajaamattomuuden oppositioita.

Poikittaisaspekti (kuvio 3 seur. sivulla) esittää aspektuaalisen rajattuusopposition, joka kuitenkin ei kehity ajassa kohti tilanteen päätepistettä vaan perustuu läpileikkaukseen tilanteesta valitulla tarkasteluhetkellä. Tilanne on siis luonteeltaan rajattu (ja samalla muuttumaton) tai rajaamaton (muutosaltis) minä tahansa valittuna tarkasteluhetkenä. Kuviossa 3 tällainen rajattuuden ja rajaamattomuuden oppositio on esitetty pystysuorassa ulottuvuudessa, läpileikkauksena ajassa jatkuvasta tilanteesta. Rajattuu den ja rajaamattomuuden vastakohta vallitsee tilanteessa jatkuvana ja samalla minä tahansa hetkenä. Huumo (2006) on osoittanut, että myös poikittaisaspektia voidaan suomessa eräin ehdoin ilmaista objektin sijoilla niin, että totaaliobjektilla ilmaistaan poikittaisaspektin rajattuu tta, partitiiviobjektilla rajaamattomuutta. Leinon (1991: 164) sanoin tällä lailla motivoituva totaaliobjekti ilmaisee *täydellistä tilaa*, joka ei voisi kehittyä enää sen täydellisemmäksi, partitiiviobjekti taas epätäydellisenä jatkuvaa tilaa, joka ainakin periaatteessa voisi kehittyä vielä täydellisemmäksi.

Kuvio 3.

Poikittaisaspekti, rajattu tyyppi (pitkittäisaspekti rajaamaton). Esim. *Hammastahna estää reikiintymisen*. X (*hammastahna*) pitää Y:n (*reikiintyminen*) jatkuvasti tilassa P (*estettyinä*) huolimatta mahdollisesta vastavoimasta (katkonuoli).

Asiaa havainnollistava esimerkki on kuviossa 3 esitetty, Huumon (2002: 552–553) tarkastelema *Hammastahna estää reikiintymisen* (‘estää jatkuvasti reikiintymisen täysin’) ja tämän vastaparina partitiiviobjektillinen *Hammastahna estää reikiintymistä* (‘vaikuttaa reikiintymistä vastaan, muttei ehkä estä sitä täydellisesti’). Esimerkissä totaaliobjektin ja partitiiviobjektin oppositio ei heijasta ajassa etenevän tilanteen päätepisteellisyyden ja käynnissä olemisen oppositiota niin kuin pitkittäisaspektissa, vaan jatkuvana vallitsevan vaikutuksen (‘reikiintymisen estämisen’) täydellisyyden ja epätäydellisyyden vastakohtaisuutta. Partitiivin ja totaaliobjektin oppositio toisin sanoen kytkeytyy nyt poikittais- eikä pitkittäisaspektiin, sillä pitkittäisaspektin kannalta (aikajanan suuntaisesti tarkasteltuna) kummankin version kuvaama tilanne on rajaamaton: hammastahnan vaikutus jatkuu niin kauan, kuin tahnaa käytetään.

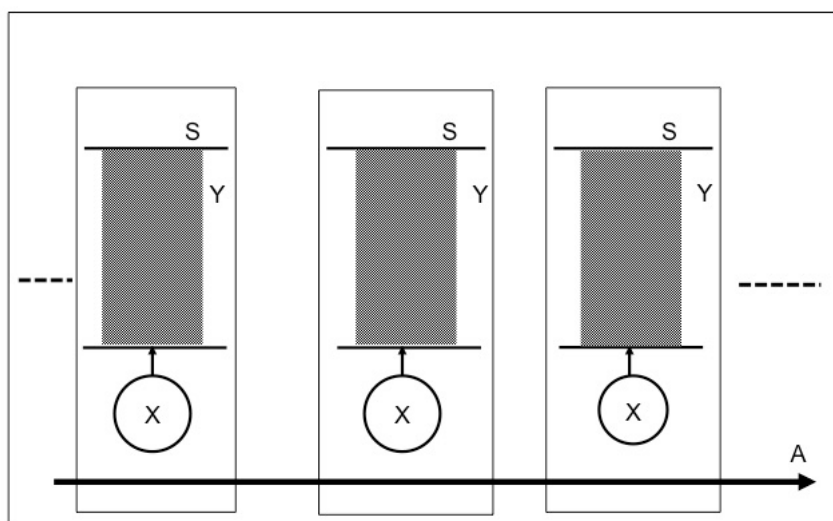
Koska partitiivi on tunnusmerkitön sija pitkittäisaspektiltään rajaamattomissa transitiivilauseissa, sen poikittaisaspektiin liittyvä tehtävä jää helpommin huomaimatta kuin totaaliobjektin, jonka käyttö poikittaisaspektia ilmaisemassa näyttäytyy poikkeuksena objektin sijamerkinän yleissäännöistä (ks. esim. ISK 2004 § 937). Poikittaisaspekti määrää objektin sijaa selvimmin silloin, kun totaaliobjektia käytetään pitkittäisaspektiltään rajaamattomia, tyyppillisesti staattisia tilanteita kuvattaessa. Tällaisista ilmauksista eniten huomiota ovat fennistiikassa saaneet niin sanotut *kvasiresultatiiviset lauseet* (ks. Itkonen 1976; Leino 1991; Huumo 2001, 2002, 2006), jotka kuvaamansa tilanteen ajallisesta (pitkittäisaspektiin suhteutuvasta) rajaamattomuudesta huolimatta sallivat aspektuaalisen totaaliobjektin. Tyyppillisesti

kvasiresultatiiivisissa lauseissa ilmaistaan ajassa muuttumattomina jatkuvia kognitiivisia tiloja (*Tiedän asian*), epäagentiivisia aistihavaintoja (*Näen sinut*) tai staattisia sijain- teja (*Lumikerros peittää pellon, Rasia sisältää korun, Tie ylittää autiomaan*).⁶

Samalla tapaa käyttäytyvät monet muut sellaiset lauseet, joissa kuvataan jatkuvasti ylläpidettävää, jossain mielessä täydelliseksi hahmottuvaa tilaa, esimerkiksi *Harja puhdistaa liukuhihnan* ('pitää hihnan jatkuvasti täysin puhtaana') *ennen kuin se kulkeutuu sisälle herkkään koneistoon* (Huumo 2006: 517). *Puhdistaa*-verbin oma, rajahakuinen teonlaatu liittyy yleensä pitkittäisaspektiin (*Pekka puhdisti piippunsa*: tilanne päättyy ajassa, kun piippu on puhdas), mutta kuten *harja*-esimerkki osoittaa, se voidaan kontekstin avulla esittää myös poikittaisaspektiin liittyväksi. Puhtaimmin kvasiresultatii- visten verbien (*sisältää, omistaa*) teonlaatua ja tämän motivoimaa totaaliobjektia voi- kin ajatella ensisijaisesti poikittaisaspektiin liittyvänä: rajattuus hahmottuu niissä poi- kittaisena, Leinon (1991) termein minä tahansa tarkasteluhetkenä vallitsevana täydel- lisenä tilana, kun taas pitkittäisestä näkökulmasta niiden ilmaisema tilanne on staat- tinen ja rajaamaton. Tämä vastaa esimerkiksi Sivosen (2007: 81) määritelmää, jonka mukaan (pitkittäisaspektiltaan) rajaamattomassa tilanteessa ilmaistu niin sanottu kon- septuaalinen perusrelaatio ei muutu ajassa vaan pysyy samana.

Poikittaiskvantiteetti (kuviot 4 seur. sivulla) on tarkoitekvantifikaatioon liittyvä, poikittaisaspektin tapaan aika-akseliin nähden kohtisuora läpileikkaus. Siinä tarkoi- tekvantiteettia ei tarkastella aika-akselin suuntaisesti kasvavana (niin kuin pitkittäis- kvantiteetissa) vaan aika-akseliin nähden kohtisuorassa: onko tilanteeseen valittuna läpileikkaushetkenä osallistuva tarkoitekvantiteetti luonteeltaan sulkeinen vai avoin? Huumon (2006, 2010) mukaan objektin tarkoitteen poikittaiskvantiteetti voidaan suo- messa eräin ehdoin ilmaista totaaliobjektin avulla sulkeiseksi silloinkin, kun tilanne jatkuu rajaamattomana ja pitkittäiskvantiteetti on avoin. Esimerkiksi lauseessa *Pekka ostaa sähkön tältä yhtiöltä* totaaliobjekti motivoituu siitä, että Pekka jatkuvasti ostaa kaiken käyttämänsä sähkön kyseiseltä yhtiöltä (eikä muualta). Vaikka sähköä ostetaan jatkuvasti ja objektin tarkoitteen pitkittäiskvantiteetti on siten avoin, totaaliobjekti ker- too poikittaiskvantiteetin sulkeisuudesta: minä hyvänsä tarkasteluhetkenä kaikki os- tettu sähkö on peräisin kyseiseltä yhtiöltä.

6. Näissä totaaliobjektia voi ajatella motivoivan staattisen tarkoitetilanteen konstruointi fiktiivisen muutoksen, esimerkiksi liikkeen, lopputilana, esim. 'tie ylittää koko autiomaan sen yhdeltä reunalta toi- selle asti' (ks. myös Huumo 2001: 98–99; Sivonen 2007: 84).

Kuvio 4.

Poikittaiskvantiteetti rajattu, pitkittäiskvantiteetti avoin ja pitkittäisaspekti rajaamaton. Esimerkiksi *Pekka ostaa sähkön tältä yhtiöltä*. X (*Pekka*) kohdistaa vaikutuksen ainekseen Y (*sähkö*), joka hahmotuu kvantiteetiltaan sulkeiseksi (S) kunakin tarkasteluhetkenä.

Poikittaisaspektin tavoin poikittaiskvantiteetti voidaan ilmaista partitiivilla, mikäli se on avoin: partitiiviobjektin sisältävä *Pekka ostaa sähkön tältä yhtiöltä* esittää poikittaiskvantiteetin avoimena ja mahdollistaa sen, että sähköä saatetaan (minä tahansa tarkasteluhetkenä) ostaa muualtakin kuin kyseiseltä yhtiöltä. Itkosen (1980) termi *ylijäämän salliva paljous* kuvaa hyvin tätä totaali- ja partitiiviobjektin merkitysoppositiota. Koska partitiiviobjektilla tässäkin tyypissä on samalla pitkittäiskvantiteetin avoimuuden ja sitä myötä pitkittäisaspektin rajaamattomuuden ilmaisemisen tehtäviä, se ei näyttäydy poikkeuksena objektin sijamerkinän yleissäännöstä: voi ajatella, että partitiiviobjekti heijastaa samanaikaisesti pitkittäis- ja poikittaiskvantiteetin avoimuutta. 'Sähkö' hahmotetaan silloin kvantiteetiltaan avoimena sekä minä tahansa tarkasteluhetkenä (poikittaiskvantiteetti) että ajassa rajaamattomana aineksena, jota tulee tilanteeseen jatkuvasti lisää (pitkittäiskvantiteetti). Poikkeuksellista esimerkkiparissa on juuri totaaliobjektin mahdollisuus: sen avulla voi esittää poikittaiskvantiteetin sulkeisuuden, vaikka pitkittäiskvantiteetti onkin avoin.

Periaatteessa poikittaiskvantiteetin ilmaiseminen objektin sijojen avulla on mahdollista silloinkin, kun pitkittäiskvantiteetti ei kumuloidu, toisin sanoen silloin, kun tilanteeseen kulloinkin osallistuva objektin (osa)tarkoite ei vaihdu vaan pysyy samana läpi tilanteen. Tällaista oppositiota pystytään ilmaisemaan objektin sijoilla juuri kvasiresultatiivisissa lauseissa, joissa pitkittäisaspektin rajaamattomuus ei yleissäännöstä poiketen aiheuta partitiiviobjektia. Esimerkiksi lauseparissa *Tunnen Tylypahkan koulun opettajat ~ Tunnen Tylypahkan koulun opettajia* totaaliobjekti ilmaisee sulkeista ('kaikki opettajat'), partitiivi avointa ('joitakuuta opettajia') poikittaiskvantiteettia. Kvantiteetti on nimenomaan poikittainen, sillä se ei kumuloidu ajassa, vaan tunnetta-

vien opettajien joukko pysyy samana läpi ajan. Tällöin voidaan puhua *referenssiltään pysyvistä poikittaiskvantiteetista* erotuksena *referenssiltään vaihtuvasta poikittaiskvantiteetista*. Jälkimmäistä taas edustaa edellä käsitelty sähköesimerkki, jossa 'ostamisen' kohteena on peräkkäisinä hetkinä eri aines.

Kvasiresultatiivisten lauseiden ryhmän ulkopuolella referenssiltään pysyvän poikittaiskvantiteetin avoimen ja sulkeisen luonteen välistä oppositiota ei käsittäkseni pystytä objektin sijalla ilmaisemaan: esimerkiksi rajapakoisen (ei kvasiresultatiivisesti käyttäytyvän) tunneverbin sisältävä lause *Ihailen Tylypahkan koulun opettajia ~ *opettajat* saa pitkittäisaspektin rajaamattomuuden vuoksi partitiiviobjektin riippumatta siitä, ovatko ihailun kohteena kaikki opettajat (sulkeinen kvantiteetti) vai vain erät heistä (avokvantiteetti). Myös sijamerkinältään aspektitehtävästä vapaa S-argumentti (siis subjekti tai e-NP) pystyy ilmaisemaan kvasiresultatiivisen lauseen objektin tapaisia oppositioita (vrt. Itkonen 1976): *Kahvilassa istuivat Tylypahkan opettajat ~ Kahvilassa istui Tylypahkan opettajia*. Poikittaiskvantiteetti on näin ollen osin riippumaton pitkittäiskvantiteetista.

Jako pitkittäis- ja poikittaisaspektiin ja -kvantiteettiin heijastuu suomen objektin sijamerkinässä selkeimmin duratiivis-teelisen (vaiheittain kohti päätepidettään etenevän) ja rajaamattoman (ateelisen) tilanteen välisissä oppositiosuhteissa: partitiivi- ja totaaliobjektin oppositio ilmaisee teelisissä lauseissa aina pitkittäisaspektiin ja -kvantiteettiin liittyviä oppositioita. Poikittaisaspektin ja -kvantiteetin oppositiota se voi eräin ehdoin ilmaista lähinnä niissä tapauksissa, joissa pitkittäisaspekti on rajaamaton. Pitkittäis- ja poikittaisnäkökulman erottaa totaaliobjektin sisältävissä tapauksissa toisistaan osma-testi: kestoa ilmaiseva osma edellyttää lauseytimeltä pitkittäisaspektin rajaamattomuutta, mutta poikittaisaspektista se ei kerro mitään. Niinpä esimerkiksi lauseessa *Jo kahden vuoden ajan tämä hammastahna on estänyt hampaideni reikiintymisen ~ reikiintymistä* keston osma (*kahden vuoden ajan*) on mahdollinen riippumatta objektin sijasta ja sen heijastelemasta poikittaisaspektin luonteesta. Muuta ulottuvuutta kuin ajallista kestoa ilmaiseva osma sen sijaan voi rajata myös poikittaisaspektia tai -kvantiteettia ilmaisemalla näihin liittyvän, tilanteessa jatkuvasti ja siten minä tahansa tarkasteluhetkenä vallitsevan rajan, esimerkiksi *Kala painaa kilon; Laite vaimentaa melua 25 desibeliä; Uusi jääkaappini säästää sähköä yli kolmanneksen vanhaan verrattuna*. Sellaiset erikoistapaukset, joissa totaaliobjekti ja keston osma voivat esiintyä yhdessä, liittyvätkin totaaliobjektin tehtävän osalta nimenomaan poikittaisaspektiin ja -kvantiteettiin.

Seuraavassa käytän pitkittäis- ja poikittaisaspektin sekä -kvantiteetin käsitteitä hyväksi tarkastellessani suomen objektina esiintyvää substantiivilauseketta kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien tehtäviä. Koska ilmiökenttä on laaja, käsittely ei tule olemaan tyhjentävä; päähuomioni kohteena ovat juuri kvantifioitujen NP:iden saamat erikoistulkinnat ja näiden suhde pitkittäis- ja poikittaisulottuvuuteen.

3 Paljous- ja lukumääräkvanttorien aspektuaalinen ja kvantifioiva erikoisluonne

3.1 Yleistä

Paljouskvanttorien (eli kvanttoriadverbien, ks. ISK 2004 § 657) ryhmä on melko selkeärajainen, sillä sen ytimen muodostaa joukko *n*-päätteisiä adverbeja (*paljon, vähän, hiukan*), joiden lisäksi siihen kuuluu melko produktiivisesti muodostettavia *-sti-* (ja *-lti-*) -loppuisia määrän adverbeja⁷ (*runsaasti, niukasti, valtavasti, hitosti; viljalti, kosolti, enemmälti, niukalti*). Tuomikoski (1978: 37) mainitsee objektinsijaisia määrän adverbiaaleja käsittelevässä kirjoituksessaan myös muodot *hieman, hitusen, hiukan, hiukkasen, hivenen ja rahtusen*, jotka kaikki ovat *n*-loppuisia ja voivat toimia osma-tehtävänsä (*Hän nukkui hiukan*) lisäksi myös paljonkvanttoireina (*Söin hieman ~ hitusen ~ rahtusen⁸ puuroa*). Pronominien ja eräiden muiden kvantiteettia ilmaisevien sanojen luokittelussaan Tuomikoski (1969: 29) katsoo paljonkvanttorien kuuluvan ”ei-generaalisten (= ’ei kaikki’ -tyyppistä merkitystä ilmaisevien), indefiniittisten, kokonaisuutta tai sen osaa ilmaisevien” sanojen joukkoon.

Artikkelissani päähuomio on paljonkvanttorien osalta juuri *-n*-loppuisen ryhmän (etenkin *paljon*-kvanttoria) käyttäytymisessä, mutta useimmat esitettävät havainnot sopivat käsittääkseni koskemaan kvanttoriadverbien ryhmää laajemminkin. Substantiivilausekkeessa esiintyvien paljonkvanttorien piirre on morfologisen muodon ki-vettyneisyys ja se, että ne eivät kongruoi kvantifioimansa substantiivin kanssa: tämä on partitiivissa (*paljon vettä ~ ihmisiä*). Jos tällainen lauseke on *S*-argumenttina, verbi esiintyy aina yksikön 3. persoonan muodossa ja lause tulkitaan fennistiikan vallitsevan käsityksen mukaan eksistentiaaliseksi (esim. **Paljon ihmisiä saapui tapahtumapaikalle**; ks. esim. Itkonen 1975: 43; Hakulinen & Karlsson 1979: 166–167; Huumo 2016).

Lukumääräkvanttorit, jotka ISK:n (2004 § 740, 762) luokittelussa muodostavat yhden kvanttoripronominien alaryhmistä (lukumäärän kvanttoripronomininit), noudattavat kvantifioimansa substantiivin lukua ja sijaa: *usea ihminen ~ useaa ihmistä ~ useat ihmiset ~ useita ihmisiä*. Tuomikoski (1969: 29) katsoo niiden olevan paljonkvantto-reiden tapaan ”ei-generaalisia ja indefiniittisiä” mutta näistä poiketen lukumäärää ilmaisevia. Ne pystyvät myös taipumaan produktiivisesti obliikvisijoissa (*usealla ihmisellä, useisiin ihmisiin, useine ihmisineen* jne.) ja siten toimimaan erilaisissa adverbiaali-tehtävissä. Paljouskvanttoria tällainen käyttö on huomattavasti rajallisempaa (**Paljolla suomalaisia on kesämökki ~ *Paljoilla suomalaisilla ~ *Runsaasti suomalaisilla on*

7. Hakulinen ja Karlsson (1979: 82) eivät mainitse *-sti*-johdoksia paljonkvanttoria yhteydessä, mutta katson niiden kuuluvan ryhmään, sillä ne voivat *-n*-loppuisten muotojen tapaan kvantifoida partitiivimuotoja, jotka ilmaisevat ainesmaisia tarkoitteita.

8. Näiden kolmen kvanttoria välillä on kuitenkin sellainen mielenkiintoinen ero, että niistä vain *hiukan* (kuten myös jo mainitut *vähän* ja *paljon*) pystyy *n*-loppuisena esiintymään myös eksistentiaalilauseen *e-NP*:ssä (*Tässä on hiukan ~ vähän ~ paljon puuroa*), muut eivät (*Tässä on ?hitusen ~ *rahtusen puuroa*; näistä hyväksyttävä on vain nominatiivi *hitunen ~ rahtunen puuroa*). *Rahtunen* onkin selvästi substantiivimaisempi kuin eräät muut *n*-loppuiset kvanttorit, ja siitä voidaan muodostaa myös obliikvi-muotoja (*Ravitsin itseäni rahtusella tyrnimarjahilloa*). Tällainen jatkumo heijastelee erilaisten määrää ilmaisevien substantiivien *n*-akkusatiivimuodon kieliopillistumista kvanttoireiksi.

kesämökki), mutta tietyin rajoituksin niistä on mahdollista muodostaa myös paikallissijamuotoja, jotka toimivat adjektiivimäärityksen tehtävässä ja kongruoivat kvantifioimansa substantiivin kanssa (*Tyhjässä päässä on tilaa paljolle tiedolle*). Semanttisesti ne ilmaisevat tällaisessakin käytössään paljoutta eivätkä lukumäärää, ja niiden käyttö näyttää rajoittuvan ainesanojen yhteyteen.

Lukumääräkvanttoreita ovat esimerkiksi *harva*, *moni*, *muutama* ja *usea*, joista kirjoituksessani tarkastelen sekä yksikkö- että monikkomuotoisia esiintymiä. Päähuomion tarkastelussa saa tämän ryhmän tyypillisenä edustajana *usea*, mutta tarkastelen sen rinnalla myös muita lukumääräkvanttoreita. Mainituista kvanttoreista *muutama* eroaa toisista, sillä se ilmaisee absoluuttista epämääräistä määrää (semanttisesti samaan tapaan kuin kvanttorit *pari* ja *jokunen*), kun taas muut mainitut ilmaisevat lähinnä suhteellista osapaljoutta jostain laajemmasta paljoudesta. Langackerin (1999) terminologiaa hyödyntäen voi sanoa, että ne viittaavat yksikkömuotoisina *virtuaaliseen* tarkoitteeseen, joka toimii edustavana esimerkkinä kaikista tarkoitteista. Lisäksi ne ottavat kantaa tämän edustaman osapaljouden suhteelliseen osuuteen kokonaispaljoudesta. Lauseessa *Usea suomalainen lomaili viime kesänä Virossa* kvanttori *usea* kertoo, että kvantifioitu osapaljous 'Virossa lomailleet suomalaiset' muodostaa suhteellisesti suuren osan (silti tuskin enemmistöä) kokonaispaljoudesta '[kaikki] suomalaiset'. Vertailukohdaksi voi tällöin ajatella implisiittisen standardin, josta *usea* ilmaisee poikkeamaa ('standardia useampi'). Ehkä vahvimmin osapaljouden sävy on mukana *harva*-kvanttorin merkityksessä, joka Tuomikosken (1969: 44) sanoin ilmaisee samalla tarkoitteiden vähälukuisuutta. *Harva*-kvanttorilla on myös negatiivista polaaraisuutta: se pystyy esiintymään myöntölauseessa kieltohakuisten adverbien ja kieltopartitiivin yhteydessä (*Harva suomalainen näkee koskaan saimaannorppaa* vs. **Usea ~ muutama ~ moni suomalainen näkee koskaan saimaannorppaa*), mikä taas vaikuttaa sen tulkitsemiseen eräissä syntaktisissa yhteyksissä.

Tutkimukseni alaan kuuluvat myös Hakulisen ja Karlssonin (1979) omaksi ryhmäkseen erottamat monikkomuotoiset kvanttorit, jotka leksikaalisesti näyttävät lankeavan osin yhteen lukusana- ja lukumääräkvanttoreiden kanssa ja ovatkin ISK:n (2004 § 764) kvanttoripronominien monikkomuotoja. Esimerkiksi yksikön nominatiivimuoto *moni* on Hakulisen ja Karlssonin esimerkistöissä lukumääräkvanttorien, nominatiivistunut⁹ partitiivi *monta* taas lukusanakvanttoreiden ja monikon nominatiivimuoto *monet* monikollisten kvanttoreiden ryhmässä.

3.2 Luokkien erottelua

Paljouskvanttorit ja lukumääräkvanttorit (joista jälkimmäisiin luen myös Hakulisen ja Karlssonin [1979: 144] erillisenä ryhmänä pitämät monikkomuotoiset kvanttorit) käytäytyvät tietyissä konteksteissa keskenään samalla tavalla, mutta niiden välillä on myös merkittäviä eroja. Molemmat kvanttorityypit voivat ensinnäkin kvantfioida monikkomuotoja (*paljon ~ runsaasti autoja* vs. *useita ~ monia autoja*; ks. Tuomikoski 1969: 30), mutta lukumääräkvanttorin on tällöin oltava itse monikossa, sillä se kongruoi kvanti-

9. Ks. Itkonen (1975), Branch (2001), Huumo (tulossa a).

fiomansa substantiivin kanssa (*useat autot, useissa autoissa*). Yksikössä paljouskvanttorit kvantifioivat ainesanoja (*paljon kahvia*), lukumääräkvanttorit yleensä jaoton-tarkoitteisia sanoja (*usea auto, useassa autossa*). Mikäli lukumääräkvanttoria käytetään yksikkömuotoisen ainesanan kvantifiointiin, ymmärretään puheen olevan tarkoitteen useasta eri lajista (*Maistoin useaa [erilaista] kahvia*; englannin vastaavia ilmauksia käsittelee Carlson 1980: 29).

Semanttisesti paljouskvanttorilla ilmaistaan jaollisen ainesmaisen tarkoitteen määrää, lukumääräkvanttorilla taas jaottomien yksilöiden lukumäärää riippumatta siitä, onko ilmaus yksikössä vai monikossa: sekä *usea auto* että *useat autot* viittaavat tarkoitepaljouteen (Tuomikoski 1969: 11, 36). Tämä tekee monikkomuodoista erikoistapauksia: kun jo yksikkö viittaa useaan tarkoitteeseen, niin mihin monikkoa tarvitaan? Vertailukohdaksi voi ottaa varsinaisten lukusanojen monikkomuodot (*viidet*), joiden tyypillinen tehtävä on kvantifioida niin sanottuja *plurale tantum* -ilmauksia eli yhteen tarkoitteeseen viittaavia monikkomuotoja (*kolmet häät ~ sakset*) tai määräpaljouksiin viittaavia ilmauksia (*Ostin kolmet shakkinappulat*). Samanlaisessa tehtävässä pystyvät esiintymään myös lukumääräkvanttorien monikon nominatiivimuodot (*Kaapissa oli muutamam housut ~ monet sakset ~ useat shakkinappulat*; Yli-Vakkuri 1979: 177). Lukumääräkvanttorien monikkomuotojen käyttö ei kuitenkaan ole yhtä rajoitunutta kuin lukusanojen, sillä ne voivat kvantifioida kaikenlaisia monikkomuotoja synnyttämättä 'usean määräpaljouden' merkitystä: *Muutamam ~ monet ~ useat tarjoilijat ovat työskennelleet ravintolassamme jo kauan* (vrt. *kolmet tarjoilijat* 'kolme määräpaljousta, esim. työvuoroa'; ks. Vilkuna 1992: 66). Niiden partitiivimuodot viittaavat epämääräisiin paljouksiin varsinkin silloin, kun partitiivilla on yksiselitteisesti kvantiteetin ilmaisutehtävä eikä sitä motivoi rajaamaton aspekti. Esimerkiksi partitiivimuotoisen e-NP:n sisältävä *Kaapissa oli muutamia housuja ~ useita shakkinappuloita* puhuu epämääräisistä paljouksista. Toisaalta transitiivinen *Katselin myymälässä muutamia housuja ~ useita shakkinappuloita* on kaksitulkinainen, sillä partitiivi voidaan siinä ymmärtää paitsi tarkoitteiden avokvantiteetin myös pelkän rajaamattoman pitkittäis aspektin ilmaisijaksi ('useita yksittäisiä nappuloita' vs. 'useita nappuloiden määräpaljouksia'). Rajaavan verbin yhteydessä ero käy ilmi objektin sijasta: *Ostin kirpputorilta useita shakkinappuloita* (epämääräinen paljous) vs. *Ostin kirpputorilta useat shakkinappulat* (määräpaljoudet).

Paljouskvanttoireina esiintyvät sanat ovat kieliopillisesti monifunktioisia, sillä ne pystyvät paitsi kvantifioimaan substantiivien tarkoitteita myös toimimaan verbejä määrittävinä adverbiaaleina: *Hän nukkuu paljon ~ vähän ~ runsaasti* (ks. esim. Itkonen 1976: 178; ISK 2004 § 675, 959). Karttunen (1975) on esittänyt säännön, jonka mukaan *paljon*-kvanttori pystyy ilmaisemaan objektina toimivan NP:n tarkoitteen kvantiteettia vain (hänen terminologiassaan) resultatiivisissa eli pitkittäisaspektiltaan rajatuissa, päätepisteeseensä asti etenevää teelistä tilannetta kuvaavissa lauseissa. Tällöin kvantifioitu NP esiintyy totaaliobjektin kaltaisessa tehtävässä (ks. myös Itkonen 1976: 177). Esimerkiksi *Liisa söi paljon omenoita* merkitsee, että omenoiden paljous syötiin kokonaan. Sitä vastoin (Karttusen termin) irresultatiivisissa eli pitkittäisaspektiltaan rajaamattomissa lauseissa, jotka yleissäännön mukaan saavat aspektuaalisen partitiiviobjektin ja kuvaavat ateelista eli päätepisteetöntä tilannetta, *paljon* voi esiintyä ainoas-

taan verbiä määrittävänä adverbialina. Oppositiota ilmentävät lauseet *Lapsi osti [paljon leikkieläimiä]* ja *Lapsi [rakasti paljon] leikkieläimiä*. Ensimmäisessä esimerkissä pitkittäisaspekti on rajattu ja *paljon* esiintyy kvanttorina määrittämässä objektin tarkoitteen kvantiteettia. Karttunen (1975) katsoo, että tällaisen ilmauksen edussanana toimii kvanttori, ja samalla kannalla on Itkonen (1976: 177, alav.). Jälkimmäisessä esimerkissä pitkittäisaspekti on rajaamaton ja *paljon* toimii verbiä määrittävänä adverbialina (vrt. ISK 2004 § 959). ISK (2004 § 657) toteaaakin, että monet kvanttoriadverbit voivat ilmaista vaihtoehtoisesti joko määrän suuruutta tai tavan intensiteettiä.

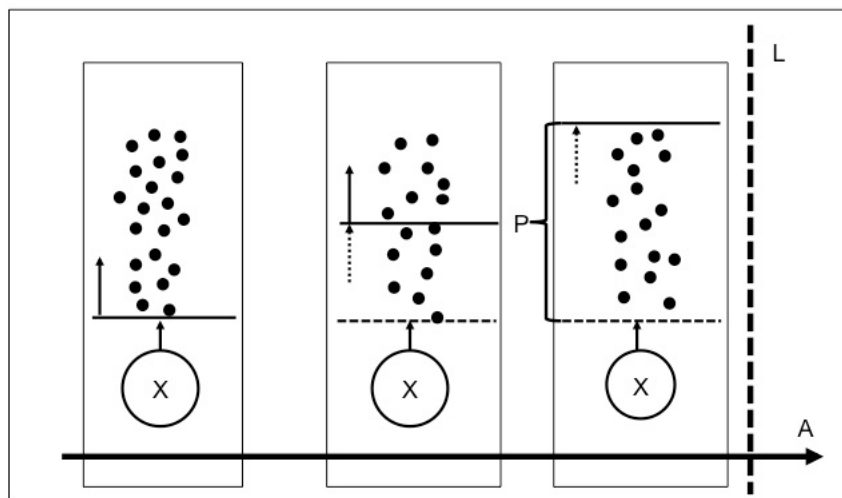
Karttusen säännön sovellettavuuden kannalta kiinnostavaa on, että myös niin sanotut kvasiresultatiiviset lauseet (joista oli puhetta luvussa 2) sallivat rajaamattomasta pitkittäisaspektistaan huolimatta *paljon*-sanana käytön substantiivin tarkoitetta kvantifioimassa (*Näen pysäkillä paljon ihmisiä; Tunnen paljon kielitieteilijöitä*). Tällöin kvanttori rajaa poikittaiskvantiteettia, sillä sen ilmaisema sulkeinen paljous pysyy esimerkeissä samana läpi tilanteen eikä kerry ajan myötä. Niin kutsutuissa resultatiivirakenteissa (tyyppi *Hän luki itsensä maisteriksi*; suomen kannalta ks. Pälsi 2000) myös leksikaaliselta aspektiltaan rajapakoinen verbi sallii kokonaiskonstruktion resultatiivisuuden vuoksi substantiivia kvantifioivan paljouskvanttorin (*Hypnotisoija tuijotti [paljon ihmisiä] pyörreksiin*). *Paljon*-sanana käytösäännöt näyttävät näin ollen liittyvän juuri lausetason aspektiin, eivät pelkkään verbin teonlaatuun.

Vaikuttaa kaikkiaan siltä, että *paljon*-tyyppisen kvanttorin sisältävä NP voi esiintyä samoin ehdoin kuin totaaliobjekti ja että sen tehtävä on ilmaista objektin tarkoitteen sulkeista kvantiteettia. Kvantifioidun substantiivin partitiivimuodosta huolimatta paljouskvanttorin sisältävä lauseke poikkeaa tehtäviltään kvantifioimattomasta partitiiviobjektista. Aspektuaalista partitiiviobjektia edellyttävissä konteksteissa *paljon*-kvanttorin sisältävä NP ei Karttunen (1975) säännön mukaisesti voikaan esiintyä. Tämä näyttää ainakin osin johtuvan *paljon*-muodon *n*-lopusta, jota on pidetty akkusatiivipäätteenä (Tuomikoski 1978). Itkonen (1976: 178) tarkastelee esimerkkiä *kadehtia naapurin paljoa omaisuutta*, jossa *paljo*-vartalo esiintyy partitiivissa ja joka on pitkittäisaspektiltaan rajaamaton. Esimerkissä muoto *paljoa* toimii substantiivin kanssa kongruoivana adjektiivina mutta määrittää semanttisesti sen tarkoitteen kvantiteettia. Tällaiset käytöt lienevät nykysuomessa melko marginaalisia ja rajoittuvat tarkoitteeltaan jaollisten yksikkömuotoisten substantiivien kvantifointiin ja tällöinkin vain tiettyihin verbeihin.¹⁰ Itkonen (1975: 43) mainitsee myös nominatiivimuodon *paljo*, joka voi joskus (sekin jaollistarkoitteisen substantiivin yhteydessä) esiintyä subjektina toimivassa substantiivilausekkeessa: *Paljo lukeminen rasittaa silmiä*. Kieltolauseissa kvanttorin muoto vaihtelee *-n*-päätteisen muodon ja partitiivin (*paljoa*) välillä, esim. *En syönyt paljon ~ paljoa kirsikoita; En tunne paljon ~ paljoa kielitieteilijöitä* (muodon akkusatiivisyntetisistä ks. Tuomikoski 1978: 42). Mielenkiintoista on, että vaikka kieltolauseissa objekti on systemaattisesti partitiivissa ja kiello hahmottuu yleensä tilaksi riippumatta esimerkiksi verbin leksikaalisesta aspektimerkityksestä, Karttunen sääntö koskee myös kiello-

10. Esimerkiksi monikkomuotoisen kvantifioitavan sisältävä lause **Kadehdin naapurin paljoa autoja* on selvästi epäkieliopillinen, ja myöskään progressiivista merkitystä muoto *paljoa* ei näytä pystyvän ilmaisemaan: **Hän juo paljoa kahvia 'on juomassa'*.

lauseita. Niinpä *paljon* tulkitaan verbiä määrittäväksi adverbiksi rajapakaisen verbin sisältävässä kieltolauseessa *En [ihaile paljon ~ paljoa] tiedemiehiä*.

Huomionarvoista on, että myös rajahakuisten verbien yhteydessä paljouskvanttorin sisältävä NP tulkitaan yleensä totaaliobjektin, ei partitiiviojektin tavoin. Esimerkiksi lauseen *Hän luki paljon kirjoja* luontevin tulkinta on sulkeinen pitkittäiskvantiteetti ja rajattu pitkittäisaspekti: kukin paljouden kirja on luettu kokonaan (kuvi 5).

Kuvio 5.

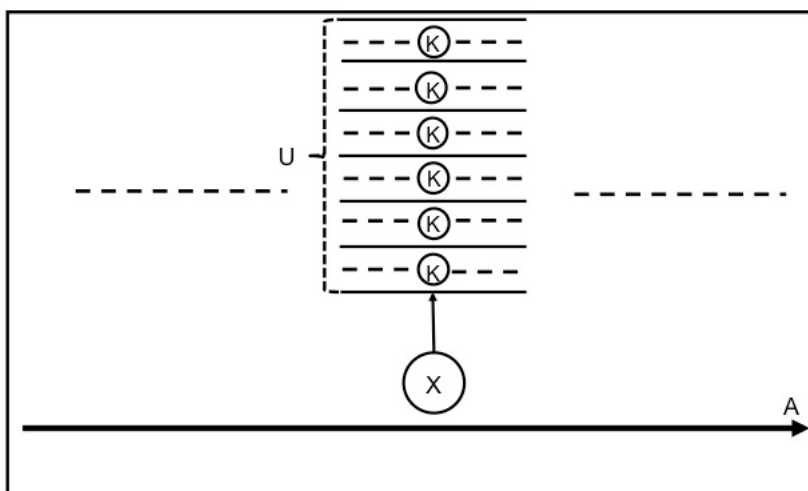
Paljouskvanttori *paljon* (kaarisulku P) rajaa pitkittäiskvantiteetin ja tekee siten pitkittäisaspektista rajatun. Esimerkiksi *Pekka luki paljon kirjoja*.

Koska verbi *lukea* kuitenkin on rajahakuinen eli mahdollistaa pitkittäisaspektin tulkinnan vaihtoehtoisesti rajatuksi tai rajaamattomaksi, se sallii *paljon*-muodolle myös vaihtoehtoisen adverbiaalitulkinna (vrt. Alhoniemi 1989: 28): *Hän [luki paljon] kirjoja*.¹¹ Jälkimmäisessä tulkinnassa *paljon* toimii verbiä määrittävä adverbiaalina osman kaltaisessa, siis pitkittäisaspektia rajaavassa funktiossa (vrt. *Hän luki viikon kirjoja*; ks. myös Tuomikoski 1978), jolloin luettavina saattavat olla myös yhdet ja samat (esimerkiksi tentti-) kirjat yhä uudestaan. Tällaista merkitystä ilmaisee yksiselitteisemmin lause *Hän luki paljon Raamattua*, jossa objekti viittaa yhteen jaottomaan tarkoitteeseen eikä *paljon*-sanana kvanttoritulkinnaa synny. Mikäli taas alkuperäiseen esimerkkiin lisätään inessiivimuotoinen keston ilmaus, se pakottaa tulkitsemaan *paljon*-sanana kvanttoriksi eikä adverbiaalitulkinna ole mahdollinen: *Hän luki [paljon kirjoja] viikossa*. Näin on siksi, että inessiiviadverbiaalinen edellyttää määrittämälleen lauseytimelle pitkittäisaspektin rajattuuden merkitystä, ja tällainen merkitys syntyy esimerkiksi vain, mikäli *paljon* toimii kvanttorina ja rajaa pitkittäiskvantiteettia ja sen myötä pitkittäis-

11. Alhoniemi (1989: 28) tarkastelee samalla tavoin kaksitulkinnaista esimerkkiä *Mies paistoi näitä kaloja paljon ~ loputtomasti*, jossa *paljon* tai *loputtomasti* voivat joko kvantifioida objektia ('paljon kaloja') tai toimia verbiä määrittävä adverbiaalinen ('paistoi paljon').

aspektia. Esimerkki osoittaa samalla sen, ettei verbin adverbiaalina toimiva *paljon* hahmotu varsinaisen keston osman tapaiseksi rajan ilmaukseksi, sillä muualla keston osma ja inessiiviadverbiaali voivat esiintyä yhdessä (esimerkiksi *Hän luki Raamattua päivän viikossa*; keston ilmausten tällaisesta kerroksittaisuudesta ks. Leino 1991: 190–197).

Lukumääräkvanttorit (jotka siis ovat ISK:n termein lukumäärän kvanttoripronomeineja) eroavat paljouskvanttoista siinä, ettei niillä ole vaihtoehtoista tulkintaa verbiä määrittävinä adverbiaaleina. Monella niistä on kuitenkin tähän tehtävään soveltuva samakantainen adverbivastine, esimerkiksi (*usea:*) *usein* t. *useasti*, (*moni:*) *monesti*, (*harva:*) *harvoin*. Lukumääräkvanttoille läheistä sukua olevista numeraaleista voidaan myös muodostaa verbiä määrittäviä adverbeja *-sti*-johtimen avulla (*viidesti*) tai käyttämällä niitä substantiivin *kerta* määritteenä: *Hän kävi ulkomailla viisi kertaa ~ kymmeniä kertoja*. Lukumääräkvanttoireita ei koske Karttusen (1975) esittämä *paljon*-kvanttorin (sekä yleisemmin paljouskvanttoireiden) käyttöön liittyvä aspektuaalinen rajoitus, vaan ne voivat kvantifioida objektia yhtä hyvin rajattua kuin rajaamatontakin pitkittäisaspektia ilmaisevassa lauseessa: *Hän löysi monta herkkutattia ~ useita herkkutatteja* (rajaava verbi, rajattu pitkittäisaspekti); *Liisa luki monta(a) ~ viittä ~ useaa kirjaa* (rajahakuinen verbi; ks. kuvio 6); *Pekka rakasti monta(a) ~ kolmea naista ~ useita naisia* (rajaapakoinen verbi, rajaamaton pitkittäisaspekti).

Kuvio 6.

Lukumääräkvanttori *usea* (katkoviivalla merkitty kaarisulku) rajaa poikittaiskvantiteettia, pitkittäisaspekti on rajaamaton. Esimerkiksi *Liisa (X) lukee useaa (U) kirjaa (K)* ('saman-aikaisesti').

Yksikkömuodosta poiketen lukumääräkvanttorin monikkomuoto tekee lauseesta aspektiltaan kaksitulkintaisen, mikäli verbi on rajahakuinen. Esimerkiksi monikkomuotoisen lukumääräkvanttorin sisältävä *Liisa luki useita kirjoja* voidaan ymmärtää pitkittäisaspektiltaan joko rajatuksi (kukin kirja luetaan kokonaan) tai yksikkömuodon *useaa kirjaa* tapaan rajaamattomaksi (kunkin kirjan lukeminen on käynnissä tai kesken: *Liisa luki aina useita kirjoja rinnakkain*). Nähdäkseni ensin mainittu tulkinta on

ensisijainen, mutta jälkimmäinenkin mahdollinen. Ensin mainitussa tulkinnassa partitiivimuodolla on puhtaasti kvantiteettiin, jälkimmäisessä myös pitkittäisaspektin rajaamattomuuteen liittyvä tehtävä. Asetelma 1 kuvaa työnjakoa.

Asetelma 1.

Paljous- ja lukumääräkvanttorien aspektuaaliset tehtävät aspektuaalisten verbityyppien yhteydessä: pitkittäisaspektin ilmaiseminen. +R = rajaava tulkinta (ja sen mahdollistavat sijamuodot), -R = ei-rajaava tulkinta (ja sen mahdollistavat sijamuodot), 0 = ei esiinny tehtävässä.

Verbityyppi:	rajaava (<i>löytää</i>)	rajahakuinen (<i>lukea</i>)	rajapakoinen (<i>rakastaa</i>)
paljouskv.	+R	+R	0
lukum. kv. yks.	+R, akk.	+R, akk./ -R, par.	-R, par.
lukum. kv. mon.	+R, nom. ~ par.	+R, nom. ~ par./ -R, par.	-R, par.

Asetelma 1 kertoo, että objektia kvantifioiva paljonkvanttori ilmaisee totaaliobjektin tapaan rajattua pitkittäisaspektia silloin, kun verbi on rajaava (*Löysin paljon kirjoja*) tai rajahakuinen (*Luin paljon kirjoja*), eikä (Karttusen 1975 säännön mukaisesti) normaalisti esiinny rajapakoinen verbin yhteydessä (tätä ilmaisee symboli 0; esimerkiksi sopii lause *Hän ihaili paljon foneetikkoja*, jossa *paljon* ei saa kvanttortulkintaa). Lukumääräkvanttorian yksikkömuoto ilmaisee totaaliobjektina (*n*-akkusatiivissa) esiintyessään rajattua pitkittäisaspektia (rajaavan verbin kanssa lauseessa *Löysin usean kirjan lastenosastolta*; rajahakuisen verbin kanssa lauseessa *Luin usean kirjan pihalla riippumatossa*) ja partitiivissa esiintyessään rajaamatonta pitkittäisaspektia (rajahakuisen verbin kanssa lauseessa *Luin useaa kirjaa*, rajapakoinen verbin kanssa lauseessa *Ihastelin useaa kirjaa*). Esimerkeistä voi samalla huomata tyylieron akkusatiivi- ja partitiivimuotojen välillä: partitiivi on neutraali, kun taas akkusatiivi tuntuu oudohkolta tai implikoi lisämerkityksiä (esim. *'usea kirjoista'*; tähän palaan tuonnempana). Monikko-muotoinen lukumääräkvanttori taas pystyy ilmaisemaan rajattua pitkittäisaspektia paitsi totaaliobjektina (nominatiivissa) myös partitiivimuotoisena, jolloin sillä on objektia kvantifioiva (ei siis aspektuaalinen) tehtävä, kuten monikon partitiivissa olevalla objektilla tällaisessa kontekstissa yleensäkin: *Löysin useat kirjat ~ useita kirjoja lastenosastolta; Luin useat kirjat ~ useita kirjoja pihalla riippumatossa; Rakastin useita kirjoja*.

Semanttisesti paljonkvanttorit ovat sukua sellaisille määrää tai paljoutta ilmaiseville substantiiveille kuin *kilo, litra, metri, joukko, ryhmä, kupillinen, luokallinen, torilinen* (ks. esim. Denison 1957: 81–82; Hakulinen & Karlsson 1979: 144). Paljouskvanttoreiden tapaan tällaiset määräpaljoutta ilmaisevat substantiivit voivat kvantfioida toisen, partitiivimuotoisen substantiivin tarkoitetta: *litra maitoa ~ hieman maitoa; joukko koululaisia ~ paljon koululaisia*. Ne kuitenkin ilmaisevat absoluuttista määrää, kun taas paljonkvanttorien ilmaisema määrä suhteutetaan implisiittiseen normiin (englannin kvanttoireista ks. tältä kannalta esim. Langacker 2009: 77–79; 2016). Kieliopillisena erona paljonkvanttoreihin on se, että määrää tai paljoutta ilmaisevat substantiivit saavat luku- ja sijataivutuksen, joka samalla osoittaa juuri niiden toimivan lausekkeen edussanana: *Litrasta maitoa voi tehdä vaikka lettutaikinan; Tuolla isolla joukolla kou-*

lulaisia oli aikomus mennä elokuviin. Paljouskvanttorit sitä vastoin eivät taivu produktiivisesti vaan esiintyvät aina samassa, yleensä *n*-loppuisessa tai *-sti-*(joskus *-lti-*) johdtimeen päättyvässä muodossa. Historiallisesti useiden paljonkvanttoreiden sisältämä *n*-pääte lienee akkusatiivi (ks. Tuomikoski 1978: 38). Tämä seikka rajoittaa niiden käytön konteksteihin, joissa tavallisesti esiintyvät kieliopillisissa sijoissa (nominatiivissa tai *-n*-akkusatiivissa, toisinaan partitiivissa) olevat NP:t. *-sti*-johtimella muodostetut paljonkvanttorit (*runsaasti, valtavasti, niukasti*) ovat rakenteeltaan ja osin merkitykseltäänkin lähellä tapaa ilmaisevia ja siten verbin adverbiaaleina toimivia *-sti*-johdoksia (*typerästi, viisaasti, hienosti, nopeasti*). Eräät *-sti*-johdokset voivat *n*-loppuisen *paljon*-tyypin tapaan vaihdella funktioltaan kvantiteetin ilmauksen ja verbin adverbiaalinen (tällöin tavan ilmauksen) tehtävien välillä, mikäli ne sijaitsevat lauseessa välittömästi partitiivimuotoisen objektin edellä: *Poika ajoi järjettömästi lehmiiä laitumelle* (’järjettömällä tavalla’ tai ’järjettömän määrän’; vrt. Alhoniemi 1989: 26).

3.3 Paljouskvanttoreina esiintyvien sanojen adverbiaalitehtävistä

Verbiä määrittävänä adverbiaalinen toimivalla *paljon*-tyyppisellä sanalla on varsin erilaisia semanttisia tehtäviä erityyppisten verbien yhteydessä. Se voi ensinnäkin toimia keston osman tapaisessa, pitkittäisaspektia rajaavassa tehtävässä. Tällöin se ilmaisee verbin kuvaaman toiminnan kestoa, joka samalla ylittää implisiittisen normin: *Sinäpä nukuit paljon* ’kauan, (ajallisesti) pitkään’. Esimerkin predikaattiverbi *nukkua* on raja-pakoinen mutta ilmaisee prosessia, joka maailmantiedon perusteella kattaa vain osan ihmisen ajasta. Siksi *paljon*-tyyppinen adverbi voidaan ymmärtää kestoa ilmaisevaksi niin, että *paljon* nukkua käyttää nukkumiseen standardikäsitystä runsaammin aikaa. Pitkittäisaspektiltaan rajaamatonta tunnetilaa kuvaavan verbin yhteydessä *paljon* saa toisenlaisen, **intensiteettiin** liittyvän tehtävän, jota voi tässä käytetyin termein pitää yhdenlaisena poikittaisaspektin ilmentymänä. Esimerkiksi lauseessa *Hän rakasti puolisoaan paljon* adverbi *paljon* ei ilmaise ajallista kestoa (’kauan’, ’pitkään’) vaan tunnetilan intensiteettiä, joka vallitsee jatkuvana ja siten minä tahansa tarkasteluhetkenä. Voi siis ajatella, että *paljon* tällöin rajaa poikittaisaspektia¹² pitkittäisaspektin ollessa rajaamaton.

Keston ja intensiteetin lisäksi adverbiaalinen toimiva *paljon*-tyypin adverbi voi luonnehtia myös kuvatus toiminnan lopputulosta. Tällainen sen tulkinta on niin sanottujen asteverbien yhteydessä. Asteverbit (eli astepredikaatit; ks. Smith 1997: 24) ovat tyyppillisesti adjektiiveista johdettuja verbejä, joiden kuvaama tilanne voi olla pitkittäisaspektiltaan rajattu tai rajaamaton. Niiden kuvaama vaikutus koskee olotilanmuutoksen kokevaa objektin tarkoitetta kokonaisuudessaan ja johtaa lopputulokseen, jota arvioidaan verbin ilmaisemaa skaalaa vasten. Asteverbejä ovat suomessa esimerkiksi

12. Samaan tapaan kuin pitkittäisaspektia rajaavan totaaliobjektin kanssa (**Pekka luki kirjan tunnin*) keston osma on mahdoton myös kestoa rajaavan *paljon*-tyyppisen adverbiaalinen kanssa (**Hän nukkuu paljon tunnin*). Sääntö soveltuu myös vastaaviin poikittaisaspektia rajaaviin ilmauksiin: **Ilmastointilaitte laskee lämpötilaa paljon viisi astetta*. Mikäli kuitenkin *paljon* rajaa poikittaisaspektia, osma voi esiintyä pitkittäisaspektia rajaamassa: *Kymmenen vuotta ihailin häntä paljon, mutta sitten jouduin pettymään häneen*.

suurentaa, pienentää, lyhentää, pidentää ja lämmittää. Asteverbien ilmaisemia skalaarisia merkityksiä ja niiden yhteydessä esiintyviä määritteitä on viime aikoina tutkittu aktiivisesti formaalisen semantiikan piirissä (ks. esim. Hay, Kennedy & Levin 1999; Kennedy & Levin 2007). Suomessa astepredikaattien aspektuaalisesti motivoitunut objektin sija vaihtelee partitiivin ja totaaliobjektin välillä siten, että päättynyttä tilannetta ilmaisevan lauseen totaaliobjektin ymmärretään esittävän lopputuloksen absoluuttisena (*Suurensin kuvan 'määräkokoon'*), partitiivin taas skalaarisesti avoimena (*Suurensin kuvaa 'jonkin verran'*; ks. Leino 1991: 142, 170–172). Lisäksi partitiivilla on toisena tulkintavaihtoehtona progressiivinen *'olin parhaillani suurentamassa kuvaa'*.

Paljouskvantoreiden näkökulmasta kiinnostavaa on, että asteverbit hyväksyvät tilanteen lopputulosta luonnehtivan *paljon*-tyypin adverbien vain, mikäli niiden objekti on partitiivissa: *Suurensin valokuvaa paljon* (vrt. **Suurensin valokuvan paljon*); *Lämmittin huonetta vähän*. Tällöin *paljon* ei kvantifioi objektin tarkoitetta (niin kuin lauseessa *Suurensin [paljon valokuvia]*) muttei myöskään ilmaise sen enempää tilanteen kestoa (pitkittäisaspektia) kuin jatkuvana vallitsevaa intensiteettiäkään (poikittaisaspektia). Sen tehtävänä on luonnehtia juuri tilanteen lopputulosta verbin ilmaisemaa skaalaa vasten (esim. koko, pituus, lämpötila, valoisuus, voimakkuus), ja tällaisena se päätyy rajaamaan pitkittäisaspektia hieman samaan tapaan kuin objektia kvantifioiva *paljouskvanttori*. Vastaavaa käyttöä esiintyy myös intransitiivisten asteverbien yhteydessä: *Hän väsyi hiukan; Paita kutistui pesussa paljon*.

Edellä on tarkasteltu lyhyesti *paljouskvanttorina* esiintyvien ilmausten adverbialitehtäviä erilaisten verbien yhteydessä; tarkempi analyysi on jätettävä tulevan tutkimuksen tehtäväksi. On kuitenkin vielä syytä mainita, että adverbialina esiintyvä *paljon*-tyypin sana voi ilmaista myös muita kuin tällaisia lähinnä aspektuaalisia seikkoja. Esimerkiksi liikeverbin yhteydessä sen voi ymmärtää ilmaisevan paitsi kestoa myös kuljettua matkaa (jotka yleensä korreloivat keskenään). Esimerkiksi *Sinäpä juoksit paljon* voidaan ymmärtää 'ajallisesti kauan' tai 'pitkän matkan', ja erilaisissa konteksteissa tulkinta voi tarkentua (*Sinäpä juoksit paljon – yli kaksi tuntia!* vs. *Sinäpä juoksit paljon siinä Cooperin testissä*). Tuomikoski (1978: 31) toteaaakin, että adverbi *enemmän* lauseessa *Viime kesänä uin enemmän kuin ennen* voidaan ymmärtää joko uintiin käytettyä aikaa, uimiskertojen määrää tai uitua matkaa luonnehtivaksi.

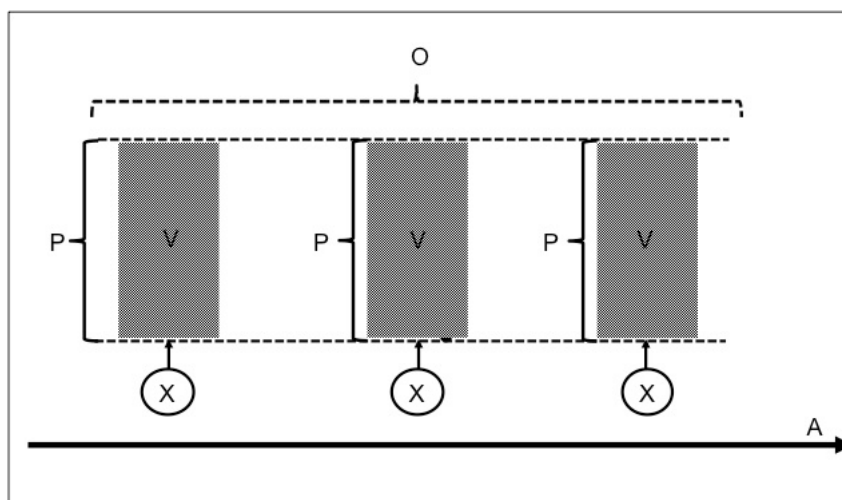
4 Kvanttorit objektia kvantifioimassa

4.1 Paljouskvanttorit

Edellä totesin, että transitiivilauseessa esiintyvät, objektia kvantifioivat *paljouskvanttorit* voidaan joskus vaihtoehtoisesti tulkita verbiä määrittäviksi adverbialeiksi, jolloin ne luonnehtivat esimerkiksi verbin ilmaiseman toiminnan kestoa, intensiteettiä tai lopputulosta. Eräissä tapauksissa kvanttorin ja adverbialin funktiot ovat erottamattomat: jos objektin tarkoite osallistuu tilanteeseen inkrementaalisesti eli vaiheittain (inkrementaalisuudesta ks. Dowty 1991; suomen objektin nominaalisen aspektin kannalta Larjavaara 1991; Huumo 2006), tilanteen ajallinen kesto korreloi tilanteeseen

jo osallistuneen osakvantiteetin kanssa. Tällöin pitkittäisaspekti ja -kvantiteetti etenevät rinnan (ks. myös ISK 2004 § 931). Esimerkiksi lauseen *Pekka leikkasi nurmikko* kuvaamassa tilanteessa toiminnan vaikutuksen kohteeksi jo joutunut osakokonaisuus (leikattu osa nurmikko) kasvaa ajan kuluessa. Jos pitkittäiskvantiteetti on sulkeinen, toiminta päättyy kohdattuun koko tarkoitepaljoutta (esimerkissä koko nurmikko on tällöin leikattu). Jos pitkittäiskvantiteetti on avoin, pitkittäisaspekti on rajaamaton. Esimerkiksi lauseessa *Puro työntää jokeen sameaa vettä* objektilla ei ilmaista veden määräpaljoutta, joka aikanaan loppuisi, vaan päättymätöntä vesiainesta, jota tulee tilanteeseen koko ajan lisää. Pitkittäiskvantiteetti on siten avoin ja pitkittäisaspekti rajaamaton. Erilaisten 'kulutusta', kuten 'syömistä' tai 'juomista', ilmaisevien verbien yhteydessä *paljon*-tyypin sana voi ilmaista tarkoitekvantiteettia silloinkin, kun tarkoitetta ilmaisevaa objekti-NP:tä ei ole ilmipantu: *Koira söi paljon* 'suuren määrän ruokaa' (Tuomikoski 1978: 37). Viimeksi mainitussa esimerkissä *paljon*-muodolla voi ajatella olevan samanaikaisesti kvanttorin ja adverbiaalinen tehtävä.

Jos inkrementaaliseen objektiin liittyy paljouskvanttori, se tekee objektin tarkoitteesta sulkeiskvantioidun. Samalla se rajaa epäsuorasti tilanteen kestoa, sillä tilanteeseen vaiheittain osallistuvan (siis pitkittäisen) tarkoitekvantiteetin rajaaminen tekee pitkittäisaspektista rajatun. Tästä syystä kestoa ilmaiseva osma ei sovi sellaisiin paljouskvanttoreiden sisältäviin lauseisiin kuin *?Pekka pumppasi paljon vettä altaaseen puoli tuntia*: kvanttori *paljon* rajaa jo pitkittäisaspektin tekemällä pitkittäiskvantioidusta sulkeisen. Toisaalta lause *Viikon ajan puro työnsi jokeen paljon sameaa vettä* on mahdollinen, jos *paljon*-kvanttoreiden ei ymmärretä ilmaisevan pitkittäistä (viikon aikana jokeen työntetyn samean veden) kokonaiskvantiteettia vaan poikittaiskvantiteettia eli minä tahansa tarkasteluhetkenä jokeen tulevan samean veden kvantiteettia (ks. kuvio 7).

Kuvio 7.

Paljouskvanttori (yhtenäinen kaarisulku P) rajaa poikittaiskvantiteettia, keston osma (katkonainen kaarisulku O) rajaa pitkittäisaspektia. Esimerkiksi *Viikon ajan (O) puro (X) työnsi jokeen paljon (P) sameaa vettä (V)*.

Paljouskvanttorit voivat näin ollen määrittää paitsi pitkittäis- myös poikittaiskvantiteettia, ja jälkimmäisessä tapauksessa niiden ja kestoja ilmaisevan osman yhteisesiintymistä koskeva rajoitus ei ole voimassa, esimerkiksi *Vanha jääkaappini on jo monen vuoden ajan ahminut hirveästi sähköä, Opas saa turisteilta koko ajan runsaasti palautetta, Viime vuodet Pekka on juonut vain vähän kahvia, Kylmänä käynnistetty moottori päästää usean minuutin ajan ilmaan paljon epäpuhtauksia*. Esimerkeissä kvantiteetin poikittaisuus käy ilmi vasta kokonaiskontekstista, sillä niiden verbit ilmaisevat tyypillisesti pitkittäiskvantiteettiin kohdistuvaa toimintaa (*Heikki ahmi sämpylät; Opas sai palautetta; Pekka joi kahvin; Moottori päästi ilmaan paksun savupilven*).

Kuten edellä totesin, niin sanotuissa kvasiresultatiivisissa lauseissa paljonkvanttorit määrittävät nimenomaan poikittaiskvantiteettia, esimerkiksi *Pekka hallitsee korttipelin ~ runsaasti korttipelejä, Näen bussipysäkillä seisomassa sisareni ~ vähän ihmisiä, Illalla satanut lumi peittää puutarhapatsaan ~ paljon puutarhapatsaita*. Tällöin objektin tarkoitteen voi muodostaa koko ajan samana pysyvä tarkoitepaljous: Pekan hallitsemat korttipelit tai pysäkillä näkemäni ihmiset ovat läpi tilanteen yksiä ja samoja. Pitkittäiskvantiteettikaan ei kuitenkaan esimerkkien verbien yhteydessä ole tulkintana mahdollista, mikäli tilanne ymmärretään iteratiiviseksi: *Näin kaupungilla päivän mittaan paljon tuttuja, Tuiskuava lumi peitti vähitellen näkyvistä paljon puutarhapatsaita*.

Tarkastellaan seuraavaksi esimerkkiä *Naapurin isäntä piti tuolla pellolla paljon lehmäiä koko kesän*. Kvasiresultatiivisten lauseiden tapaan paljonkvanttorin sulkeiskvantiifioima objekti ja keston osma pystyvät tässä esiintymään yhdessä, koska kvantifiointi kohdistuu poikittaiskvantiteettiin: millä tahansa tarkasteluhetkellä pellolla on 'paljon' lehmäiä (*pitää*-verbin aspektiluonteesta ks. myös Huomo 2002). Objektin referenssi voi osman ilmaiseman jakson aikana joko pysyä samana (pellolla on koko ajan samoista lehmäyksilöistä muodostuva paljon) tai vaihtua (pellolla olevat lehmäyksilöt vaihtuvat, kunhan niitä on siellä joka hetkenä 'paljon'). Samana pysyvän referenssin tulkinta pitää tilanteen kaikin puolin staattisena, vaihtuvan referenssin tulkinnassa on mukana dynamiikkaa. Silti siinäkin ilmaistu kvantiteetti ei ole näkökulmaltaan pitkittäinen, sillä sen muodostaviin tarkoitteisiin ei kohdistu mitään sellaista vaikutusta, jonka jälkeen niiden osallistuminen tilanteeseen olisi päättynyt ja "suoritettu". Esimerkissä erottuvat toisistaan jo aiemmin puheena olleet referenssiltään pysyvä ja referenssiltään vaihtuva poikittaiskvantiteetti.¹³ Pitkittäiskvantiteetti puolestaan vaihtuu aina referenssiltään tilanteen edetessä, sillä siinä eri hetkinä varsinaiseen prosessiin osallistuu eri osapaljous.

Yhteenvetona voi todeta, että objektia kvantifioiva paljonkvanttori toimii nimenomaan totaaliobjektin tyypisessä tehtävässä: se rajaa kvantifioimansa partitiivimuodon tarkoitteen. Mikäli rajaaminen koskee pitkittäiskvantiteettia, paljonkvanttori rajaa samalla tilanteen pitkittäisaspektin eli sen ajallisen keston, ja tällöin yhteisesiintyminen keston osman kanssa ei ole mahdollista. Mikäli kvantifiointi taas koskee poikittaiskvantiteettia, tilanteen ajallista kestoja ei rajata, ja yhteisesiintyminen keston osman kanssa on mahdollista.

13. Vastaavista tulkinnoista englannin artikkelittoman monikon näkökulmasta ks. Carlson (1980: 16).

4.2 Lukumääräkvanttorit

Lukumääräkvanttorit käyttäytyvät tietyiltä osin paljouskvanttoreiden tapaan, mutta kvanttorityypeillä on myös tärkeitä eroja, jotka liittyvät kvantifiointiin, aspektiin ja kvanttorin vaikutusala-suhteisiin lauseen muiden elementtien kanssa. Tarkastelen seuraavassa ensin yksikkömuotoisia lukumääräkvanttoireita (esim. *usea, moni, harva*), joita vertaan niiden kanssa osin samalla tavoin käyttäytyviin numeraaleihin. Tämän jälkeen tarkastelen lukumääräkvanttoreiden monikkomuotoja (*useat/useita, monet/monia, harvat/harvoja, muutamam/muutamia kymmeniä, satoja, tuhansia*), joiden tulokset ovat ainakin siinä mielessä yksikkömuotoja mutkikkaammat, että niiden sijainvalintaan vaikuttavat samanaikaisesti aspekti- ja kvantiteettiseikat.

4.2.1 Yksikkömuodot

Sekä yksikkö- että monikkomuotoisia lukumääräkvanttoireita luonnehtii sellainen sijamerkintään liittyvä erikoispiirre, että niiden nominatiivi- ja akkusatiivimuotojen käyttö on (ainakin objektin mutta osin myös subjektin sijana) tietyssä määrin marginaalistunut ilmaisemaan erityismerkityksiä (ks. Yli-Vakkuri 1979: 177). Vastaavasti niiden partitiivimuodot esiintyvät joskus myös sellaisissa tehtävissä, joissa kvantifioimattomat substantiivilausekkeet olisivat nominatiivi- tai akkusatiivimuotoisia. Tässä suhteessa pisimmälle erikoistunut on partitiivimuoto *monta*, jolla nykykielessä on useita lukusanojen nominatiivimuodoille tyypillisiä tehtäviä ja jonka rinnalle ilmeisesti tästä syystä on kehittynyt pleonastinen ”kaksoispartitiivi” *montaa* (ks. Itkonen 1975: 44 alav.; Länsimäki 1995; Branch 2001; Huumo, tulossa a). Muoto *montaa* ilmaisee eksplisiittisesti partitiivisuutta samaan tapaan kuin lukusanojen yksikön partitiivimuodot (*kahta, viittä*) tai esimerkiksi *usea*-kvanttorin säännönmukaisesti käyttäytyvä yksikön partitiivimuoto *useaa*. Koska nämä kielenaineokset ovat yksikkömuotoisia ja koska ne kvantifioivat ensisijaisesti jaotontarkoitteisia substantiiveja, niiden partitiivitehtävä liittyy yleensä (pitkittäis-)aspektiin (*Pekka rakastaa montaa ~ viittä ~ useaa naista*¹⁴) tai polaarisuuteen (*Pekka ei löytänyt monta(a) ~ viittä ~ useaa haperoa*), ei kvantiteettiin. Tämä ilmenee esimerkiksi niiden soveltumattomuutena rajaavan verbin objektiksi (**Pekka löysi montaa ~ muutamaa ~ useaa haperoa*) tai myönteisen eksistentiaalilauseen e-NP:ksi, jota partitiivin aspektuaalinen tehtävä ei koske (**Kuusen alla kasvoi montaa ~ muutamaa ~ useaa haperoa*¹⁵). Poikkeuksena ovat ilmaukset, joissa kvantifioitavana on ainesana (objektitapaus: *Löysimme komerosta muutamaa eri kahvia*; e-NP-tapaus: *Jyrkin juhlassa oli tarjolla useaa eksoottista konjakkia*). Myös *monta-*

14. Tarkemmin sanoen esimerkissä partitiivi ilmaisee pitkittäisaspektin rajaamattomuutta, mutta kvanttorin voidaan ymmärtää ilmaisevan poikittaiskvantiteettia, mikäli ’rakastaminen’ kohdistuu useaan naiseen samanaikaisesti.

15. Huomattakoon, että tässä *montaa* pyrkii jäämään kiellon alaan (’löysi vähän, muttei montaa’), *viittä* ja etenkin *useaa* voivat olla myös kiellon alan ulkopuolella (’oli viisi ~ usea, joita Pekka ei löytänyt’). Kiellon ja kvanttorien keskinäisten vaikutusala-suhteiden tarkempi selvittely täytyy jättää tämän kirjoituksen ulkopuolelle.

16. Esimerkit ovat kuitenkin kielenmukaisia, jos ymmärretään puheen olevan useasta eri hapero-lajista.

muoto pystyy edelleen esiintymään aspektuaalisen partitiivin funktiossa silloin, kun lausekonteksti tekee pitkittäisaspektista yksiselitteisesti rajaamattoman. Näin on esimerkiksi rajapakaisen verbin yhteydessä: *Pekka rakasti monta ~ montaa naista*. Silloin, kun tulkinta totaaliobjektiksi on mahdollinen, muoto *monta* kuitenkin hahmottuu lukusanojen nominatiivin tapaan: *Pekka luki monta kirjaa ~ montaa kirjaa*, vrt. *Pekka luki kaksi kirjaa ~ kahta kirjaa* (ks. Branch 2001; Huumo, tulossa a).

Yli-Vakkuri (1979: 176–181) on todennut, että eräiden (paljous)kvanttoreiden nominatiivimuodot ovat erikoistuneet ilmaisemaan sellaisia merkityksiä kuin 'osa laajemmasta kokonaisuudesta' (*Usea talo* ['tietyistä taloista'] *rakennettiin aivan joen rantaan*) tai 'usea määräpaljous' (*Vaunuja vetivät useat hevoset* ['valjakot']). Hän pitää tätä keskeisenä syynä siihen, että partitiivi pyrkii joskus esiintymään myös transitiivilauseiden subjektin sijana etenkin silloin, kun subjektilauseke on kvantifioitu (esimerkiksi *Vaunuja veti useita hevosia*). Tällaisissa tapauksissa esiintyy Yli-Vakkurin keräämässä aineistossa lähes aina kvanttori (saman toteaa Huumo, tulossa b). Yli-Vakkurin selityksenä ilmiölle on se, että kvantifoidun lausekkeen nominatiivimuoto, joka transitiivilauseeseen subjektina olisi säännönmukainen, implikoi sellaisia lisämerkityksiä, joita puhuja ei halua välittää (esimerkiksi 'usea hevosvaljakko'). Monikon partitiivimuoto on siten käytössä sellaisissakin tehtävissä, joissa nominatiivi olisi odotuksenmukainen. Yli-Vakkurin mainitsema lukumääräkvanttorien monikon nominatiivimuodon erikoismerkitys 'usea määräpaljous' voidaan toisaalta ajatella jopa odotuksenmukaiseksi, sillä jo yksikkömuoto (esim. *usea hevonen*) viittaa tarkoitepaljouteen. Monikko-muodolla voi siten olla merkitys 'usea paljous' tällaisen luennan sallivissa konteksteissa (*useat hevoset* 'usea hevosvaljakko'; vrt. *kolmet ~ viidet hevoset*).

Yli-Vakkurin (1979) mainitsema käyttörajoitus koskee ainakin objektin sijamerkinän osalta myös lukumääräkvanttorien yksikön *n*-akkusatiivimuotoa. Varsinkin *moni*-kvanttoren *-n*-päätteinen akkusatiivimuoto *monen* vaikuttaa usein suorastaan epäkielipilliselä (**Pekka rakensi monen talon*; ks. myös Hakulinen & Karlsson 1979: 150), joskin seuraavat poimimani esimerkit ovat käsitykseni mukaan kielenmukaisia.

(1) Ceylan on nero jätkä. Teki **monen asian** eri tavalla. Güzelit sai Sedu Koskisenkin floppaaman yökerhon kannattamaan. (3.11.2014 <https://twitter.com/lindstorm/status/529213629259067393>.)

(2) Monelle nuorelle kesätyö on välttämätön tulonlähde, mutta kesätyöpaikkojen karsiminen pakottaa **monen nuoren** työttömäksi. (<http://www.opiskelupaikka.fi/Uutiset/Nuorten-toimeentulo-pitaa-turvata> 9.12.2016.)

(3) Helsingin kirjamesseilla julkaistu Korkmanin uusin teos sai kuitenkin **monen poliitikon** närkästymään. (Toimittaja Tytti Sulander, Ylen tv-uutiset 25.10.2015 klo 20.30.)¹⁷

17. Esimerkissä 3 juuri infinitiivi näyttää *monen*-muodon hyväksyttävyyden kannalta olevan avainasemassa: X saa ~ pakottaa monen Y:n tekemään -tyyppisiä rakenteita on helppo löytää esimerkiksi hakukone Googlen avulla.

Nominatiivimuoto *moni* voi myös esiintyä passiivilauseen alkuasemaisena nominatiiviojektina. Tällöin se – samaan tapaan kuin Yli-Vakkurin (1979) tarkastelema *usea* – välittää helposti lisämerkityksen ’osapaljous laajemmasta kokonaisuudesta’: *Moni ~ usea ~ harva talo rakennettiin liian lähelle tulva-altista jokea*. Ero liittyy lauseen informaatorakenteeseen, sillä juuri verbinjälkeisessä asemassa *moni-* tai *usea-*kvanttorin yksikön nominatiivi- tai akkusatiivimuodon sisältävä objektilauseke vaikuttaa erityisen epäluontevalta, ellei sitä seuraa jokin tulkintaa rajoittava aines. Niinpä objektiloppuinen SVO-rakenne *Yritys rakensi ?usean ~ *monen ~ *harvan talon* on hyväksyttävyydeltään kyseenalainen, mutta jos lauseen loppuun lisätään esimerkiksi paikan tai tavan adverbiaali, siitä tulee hyväksyttävämpi: *Yritys rakensi usean ~ ?monen ~ harvan talon nopeasti ~ aivan joen rantaan*.¹⁸ Tällöin objektilausekkeen voidaan ymmärtää viittaavan laajemman talopaljouden osakokonaisuuteen (’*usea ~ moni ~ harva yrityksen rakentamista taloista*’), mikä sopiikin yhteen kvanttorin yleisen merkityksen kanssa (vrt. alalukuun 3.1). Tällaisen objektin tarkoite ei myöskään ole tunnettuudeltaan varsinaisesti uusi, vaan sen täytyy olla joko tunnettu tai implikoitu; NP:iden tunnettuudesta ja tämän ilmaisemisesta suomessa on perusteellinen esitys Vilkuna 1992.

Lukumääräkvanttorin kvantifioimien yksikkömuotoisten objektien erityispiirre, joka erottaa niitä kvantifioimattomista yksikön partitiivimuodoista, on niiden käytäytyminen keston ilmausten yhteydessä (Yli-Vakkuri 1973, 1979). Eräät niistä voivat esiintyä samassa lauseessa sekä (partitiivisijansa kannalta odotuksenmukaisen) kestoja ilmaisevan osman että (partitiivisijansa kannalta odotuksenvastaisen) inessiivimuotoisen keston adverbiaalissa. Mahdollisia ovat siten sekä *Pekka luki useaa ~ muutamaa ~ harvaa kirjaa viikon* että *Pekka luki useaa ~ muutamaa ~ harvaa kirjaa viikossa*. Esimerkeistä voi huomata eroja erilaisten kestonilmausten ja kvanttorien vaikutusalaasuhteissa: *osma viikon* päätty todennäköisemmin kvanttorin vaikutusalaan (’*luki kutakin kirjaa viikon*’), inessiivi *viikossa* taas jää sen ulkopuolelle (’*luki viikon aikana kaikkia tarkoitettuja kirjoja*’). Kaikki lukumääräkvanttorit eivät kuitenkaan tässä käytäyty identtisesti: kvanttori *harva* lauseessa *Pekka lukee harvaa kirjaa viikossa* välittää negatiivisen polaarisuuden merkityksen, jossa kvanttori saa inessiivimuodon vaikutusalaansa: ’*on vain harvoja kirjoja, jotka Pekka ehtisi lukea viikossa*’. Muotoja *useaa* ja *muutamaa* ei voi ymmärtää tällä tavoin, vaan ne tulkitaan kollektiivisesti: saman viikon aikana lukeminen kohdistuu jokaiseen paljouden kirjaan. *Usea* ja *muutama* siis joutuvat esimerkissä inessiivimuodon vaikutusalaan, *harva* on pikemminkin sen ulkopuolella.¹⁹ Vastaavassa kontekstissa kaikkien mainittujen kvanttoreiden *n*-akkusatiivi-

18. Rajoitus ei ole ehdoton, vaan hyväksyttävyyden lienee jatkumoluonteista. Seuraava internetistä poimittu esimerkki sisältää *usea*-kvanttorin määrittämän, tarkoiteeltaan uuden objektin: – – *ensi viikon alkupuolella luoteesta Perämeren yli kohti kaakkoa suuntautuva kylmä perusvirtaus näyttäisi synnyttävän useankin pienen matalapaineen Perämeren kosteuden ja lämmön seurauksena* (<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/150452-arktinen-pommi-suomeen-ensi-viikolla-pakkanen-nayttaisi-kiristuvan-mahdollisesti-yli-16.11.2016>).

19. Ero johtunee siitä, että ainoastaan *harvaa*-muodon partitiivin voi ymmärtää puhtaasti kielteistä polaarisuutta heijastavaksi. Tällöin sen voi ajatella vastaavan sisällöltään myönteisen ilmauksen totaaliobjektia, joka yleisemminkin sallii distributiivisen tulkinnan (vrt. *Pekka lukee usean kirjan viikossa*: distributiivinen ’*kunkin viikossa*’, kollektiivinen ’*viikon aikana usean*’). Sen sijaan *useaa* ja *muutamaa* on tulkittava rajaamattoman pitkäikäisyyden motiiviksi, jolloin tulkinta voi olla vain kollektiivinen, sillä distributiivisessa tulkinnassa inessiiviadverbiaali päättyisi määrittämään pitkäikäisyydeltään rajaama-

muodot voidaan kuitenkin ymmärtää myös niin, että niillä on laaja vaikutusala; ne ovat siis kaksitulkintaisia: *Pekka lukee harvan ~ usean ~ muutaman kirjan viikossa*.

Poikkeuksellista kieliopilliselta kannalta on kaikissa mainituissa esimerkeissä se, että (yksiselitteisesti aspektiseikkojen motivoima) partitiiviohjekti ja inessiiviadverbiaali ylipäänsä sopivat yhteen. Rajattuuden ja rajaamattomuuden opposition lisäksi kvanttoreiden ja kestonilmauksen keskinäinen vaikutusala suhde näyttää siten olevan tekijä, joka erottaa osmaa (*viikon*) ja inessiivimuotoista keston ilmausta (*viikossa*) toisistaan. Osman distributiivisen tulkinnan hallitsevuus näyttää olevan juuri lukumääräkvanttoreille tyypillistä, sillä varsinaisen lukusanan yhteydessä osma voidaan ymmärtää joko distributiivisesti tai kollektiivisesti: *Pekka luki kolmea kirjaa viikon* ('viikon kutakin' tai 'yhteensä viikon'). Kvanttoreista *muutama* sallii samanlaisen kaksitulkintaisuuden (*Pekka luki muutamaa kirjaa viikon*: 'viikon kutakin' tai 'yhteensä viikon'). Myös sanajärjestys vaikuttaa tulkintoihin, sillä lauseenalkuinen asema vahvistaa kvanttorin laajan vaikutusalan tulkintaa: *Muutamaa kirjaa Pekka luki viikon* vihjaa vahvemmin laajaan vaikutusalaan ('viikon kutakin').

Voidaan pohtia, miksi kvanttorit eroavat tässä suhteessa yhtäältä toisistaan (*usea* vs. *muutama*) ja toisaalta lukusanoista. Osman kollektiivisen tulkinnan epäluonteisuus *usea*-kvanttorin yhteydessä saattaa johtua kvanttorin ilmaiseman määrän eräässä mielessä ei-kumulatiivisesta luonteesta: *usea* ei tässä ilmaise ajassa kasvavaa määrää, kuten esimerkiksi *muutama*, vaan suhteellista määrää tai osapaljoutta laajemmasta, joskus vain kuvitteellisesta kokonaisuudesta. Siksi *usea*-kvanttorin ilmaisema määrä ei osman yhteydessä hahmotu sellaiseksi rajaksi kuin numeraalilla tai *muutama*-tyypin kvanttorilla ilmaistu määrä. *Usea, moni* (oikeastaan tämän varsinainen partitiivimuoto *montaa*) ja etenkin *harva* eivät tällaiseen rajaavuuteen näytä pystyvän, ja niiden merkityksessä on ainakin implisiittisesti mukana piirre 'ei kaikki' (ks. myös Tuomikoski 1969: 81–82). Tuomikoski (mts. 82) huomauttaa: ”Voidaan sanoa *miten harvat, kuinka moni, niin useat*, mutta ei esim. [*]*miten muutamit – –*”. Toisaalta on merkillepantavaa, että kvanttortyyppien ero katoaa, kun kesto ilmaisee inessiiviadverbiaali: sen yhteydessä sekä lukusanojen että lukumääräkvanttorien partitiivimuodot pystyvät ilmaisemaan kollektiivista ja inessiivimuodon vaikutusalaan olevaa, rajaksi hahmottuvaa kvantiteettia: *Pekka luki kolmea ~ muutamaa ~ useaa kirjaa päivässä* 'päivän aikana kolmea ~ muutamaa ~ useaa'. Ylipäätään inessiivimuodon ilmaisema aikakehys on väljempi kuin osman ilmaisema, ja inessiivimuoto voi joskus jäädä jopa kiellon alan ulkopuolelle: *Viikossa en kirjoittanut yhtään sähköpostia*.

Jos lähdetään siitä yleissäännöstä (esim. Leino 1991), jonka mukaan inessiiviadverbiaalin käypyyden edellytyksenä on pitkittäisaspektin rajattuus, on ajateltava, että edellä käsiteltyjen tapaisissa esimerkeissä rajana toimii juuri kvanttorin ilmaisema määrä eikä se, että yksittäisiin tarkoitteisiin kohdistuva toiminta itsessään olisi (pitkittäisaspektiltaan) rajattua – tällaisen tulkinnan estää objektin aspektuaalisesti motivoitunut partitiivimerkintä. Vaikka lauseessa *Pekka luki useaa kirjaa päivässä* ainoakaan

tonta predikaatiota, mikä ei käy. Samasta syystä (siis partitiivin mahdollisen kieltotulkinnan vuoksi) vain *harvaa* on marginaalisesti mahdollinen rajaavan verbin yhteydessä: (?) *Pekka on niin kehno sienestäjä, että hän huomaa harvaa (~*useaa ~*muutamaa) haperoakaan*.

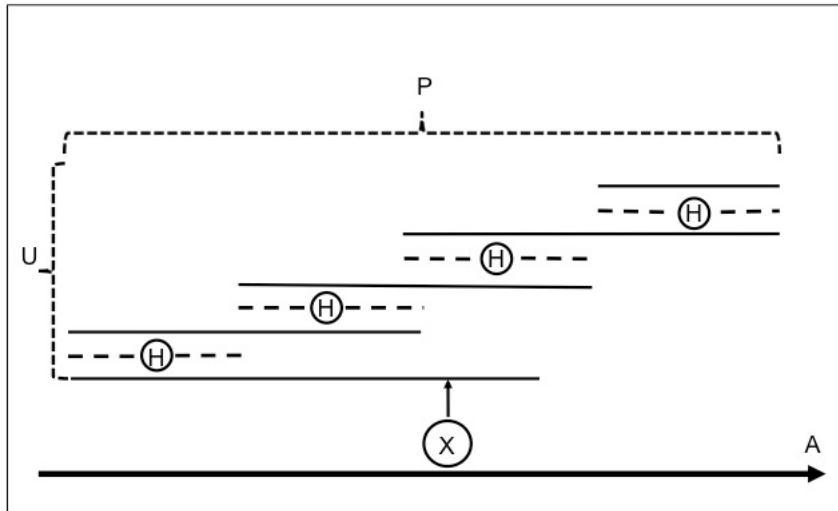
paljouden kirjaa ei lueta loppuun saakka, rajaksi hahmottuu juuri lukemisen kohteena olevien kirjojen paljous, jota voi ilmaista lukumääräkvanttori tai numeraali. Tällainen kokonaiskvantiteetti on luonteeltaan pitkittäinen, hahmottuu sulkeiseksi ja tekee siksi pitkittäisaspektista (kollektiivisella tasolla) rajatun siitä huolimatta, että objektilausekkeen partitiivisija esittää kunkin yksittäisen osatilanteen (kunkin kirjan lukemisen) aspektuaalisesti rajaamattomana.

Seuraavaksi tarkastelen eräitä internetistä poimimiani lisäesimerkkejä, jotka osoittavat, että inessiivimuotoinen keston ilmaus voi joskus esiintyä lukumääräkvanttorin yhteydessä silloinkin, kun verbi on rajapakoinen. Tällöin itse verbin ilmaisemaan tilanteeseen ei liity lainkaan päätepisteen saavuttamista (ks. esim. 4–5).

(4) Oikein lukemalla luen vain muutamaa blogia, mutta selailen **päivässä useaa blogia** ja laitan *ylös* mielenkiintoiset postaukset myöhemmin luettaviksi. (http://elamanikuvina.blogspot.fi/2014_06_01_archive.html 2.12.2016.)

(5) Yleensä käytän **viikossa muutamaa paria**, riippuen vaatteista ja rintaliivien väristä. (<http://www.mtv.fi/lifestyle/tyyli/artikkeli/pitaako-rintaliivit-vaihtaa-paivit-tain-naiset-vastaavat/3512700> 2.12.2016.)

Objektin sijamerkinän yleissäännön mukaan (ks. esim. Leino 1991) (pitkittäis-) aspektiltaan rajaamaton predikaatio ei voi esiintyä inessiivimuotoisen keston adverbialin kanssa. Esimerkiksi *?Pekka selailee blogia päivässä* tai *?Liisa käyttää (rintaliivi-) paria viikossa* ovat siksi hyväksyttävyydeltään kyseenalaisia (mahdollinen tulkinta on kuitenkin distributiivinen 'yhtä blogia joka päivä' tai 'yhtä liiviparia joka viikko', siis yksikkömuodon tulkinta implisiittisesti kvantifoiduksi). Kuten esimerkit 4 ja 5 osoittavat, lukumääräkvanttorin tai numeraalin kvantifoima objekti voi kuitenkin esiintyä inessiiviadverbialin kanssa rajapakoisinkin verbin sisältävässä lauseessa. Inessiiviadverbialin edellyttämä rajan merkitys syntyy tällöin muusta kuin verbin ilmaiseman toiminnan pitkittäisaspektin luonteesta, nimittäin objektin tarkoitekvantiteetin kumuloitumisesta niin, että se ajanjakson sisällä ylittää kvanttorin ilmaisemaan määrään. Kvantiteetti on tällöin ymmärrettävä pitkittäiseksi niin, että toiminta kohdistuu vuoroitellen sen muodostaviin osatarkoitteisiin (esimerkiksi luetaan yhtä blogia kerrallaan). Samoin vaikkapa lause *Paronitar käyttää useaa hametta päivässä* tarkoittaa, että hammeita käytetään peräjälkeen (kuvio 8).

Kuvio 8. Keston inessiivi rajaa tilanteen, jossa pitkittäiseksi hahmottuvaa kvantiteettia ilmaisee lukumääräkvanttori. Kunkin komponenttitilanteen pitkittäisaspekti on rajaamaton. Esimerkiksi *Paronitar (X) käyttää useaa (U) hametta (H) päivässä (P)*.

4.2.2 Monikkumuodot

Yli-Vakkuri (1973, 1979) on luonnehtinut kvantifioituja monikollisia objektilausekkeita ”kvantiteetiltaan merkityiksi” ja katsonut, että sekä määräistä että epämääräistä kvantiteettia ilmaiseva NP voidaan merkitä tällä tavoin. Yli-Vakkuri (1973: 46) kirjoittaa:

Resultatiivisen ja irresultatiivisen objektin sijavaihtelun raja ei kuitenkaan käy rakenteen hallitsevan jäsenen [substantiivin] sijan perusteella, vaan – sen mukaan, onko objektikonstruktio kvantiteetiltaan merkitty vai merkitsemätön. Jos konstruktio on kvantiteetiltaan merkitty [= sisältää kvanttori-ilmauksen, T. H.], se voi esiintyä resultatiiviobjektina silloinkin, kun se suomen kielen kvantiteetin ilmaisu-systeemin sisäisten sääntöjen mukaisesti on partitiivissa.

Yli-Vakkuri (1973: 46) toteaa, että esimerkiksi lauseessa *Vuoksi nieli satoja miehiä viikossa* epämääräistä kvantiteettia merkitsee lukusana *satoja*, joka samalla tekee mahdolliseksi inessiiviadverbiaalin esiintymisen; kvantifioimaton partitiiviobjekti ei tätä sallisi (**Vuoksi nieli miehiä viikossa*). Yli-Vakkurin (1973: 48) päätelmä on, että indefiniittiset lukusanat (*satoja, tuhansia*) käyttäytyvät tässä suhteessa kuin definiittiset lukusanat (*Vuoksi nieli sata miestä viikossa*), vaikka ilman resultatiivisuutta (siis pitkittäisaspektin rajattuutta) ilmaisevaa määritettä ne voivat esiintyä sekä resultatiivisissa että irresultatiivisissa (pitkittäisaspektiltaan rajatuissa ja rajaamattomissa) lauseissa. Koska esimerkin verbi (*niellä*) on aspektityypiltään rajaava, objektilausekkeen partitiivimerkintä ei myöskään voi heijastella osatilanteiden pitkittäisaspektin rajaamattomuutta.

Monissa Yli-Vakkurin tarkastelemissa esimerkeissä on monikkomuotoisia lukumääräkvanttoireita, ja näiden käyttäytyminen onkin vielä mutkikkaampaa kuin yksikkömuotoisten. Partitiivissa olevan yksikkömuotoisen lukumääräkvanttorein sisältävän objektilausekkeen tehtävä on myöntölauseessa lähes aina (osatilanteen) pitkittäisaspektin rajaamattomuuden ilmaiseminen (*Shakkimestari pelasi rinnakkain useaa peliä*; poikkeuksena ovat ainesanojen yksikkömuotoja kvantifioivat käytöt: *Löysin kaapistista useaa eri konjakkia*). Monikkomuotojen käyttäytymiseen vaikuttaa aspektin lisäksi kvantiteetin ilmaisujärjestelmä. Ryhmään kuuluvat ainakin lukumääräkvanttorein monikon partitiivimuodot, kuten *useita*, *monia* ja *muutamia*, sekä kymmenellä jaollisten lukusanojen monikon partitiivit (*kymmeniä*, *satoja*, *tuhansia* jne.), jotka käyttäytyvät muiden lukusanojen vastaavista muodoista poikkeavalla tavalla toimissaan epämääräisten paljouksien ilmaisemisen tehtävissä objekteina ja e-NP:inä (*Näin aukiolla kymmeniä ~ tuhansia ~ *kahdeksia ihmisiä*; *Aukiolla seisoi kymmeniä ~ tuhansia ~ *kahdeksia ihmisiä*). Kvantifioimattoman monikollisen partitiiviobjektin tapaan tällainen lauseke voi monikossa (toisin kuin yksikössä) ilmaista puhtaasti avokvantiteettia esimerkiksi toimiessaan rajaavan verbin objektina (*Löysin huoneesta useita kirjoja ~ *useaa kirjaa*) tai e-NP:nä (*Huoneessa oli useita kelloja ~ *useaa kelloa*). Toisaalta se pystyy yksikön partitiivin tapaan ilmaisemaan myös osatilanteiden rajaamatonta pitkittäisaspektia (*Selailin huoneessa useita kirjoja ~ useaa kirjaa*).

Mikäli lauseen verbi on rajapakoinen, lukumääräkvanttorein monikon partitiivimuoto ymmärretään helposti niin, että sen kukin tarkoite on mukana tilanteessa jatkuvasti. Esimerkiksi lause *Pekka inhoaa useita ~ muutamia ~ kymmeniä työtovereitaan* tarkoittaa, että inhoamisen kohteena on jatkuvasti kvanttorein ilmaisema paljous työtovereita, joiden identiteetti mahdollisesti pysyy samana läpi tilanteen. Kvanttori määrittää tällöin poikittaiskvantiteettia, joka vallitsee rajaamattoman tilanteen minä tahansa läpileikkaushetkenä, ei ajassa kumuloituvaa pitkittäiskvantiteettia. Objektilausekkeen partitiivisija seuraa rajaamattomasta pitkittäisaspektista yleisen objekti-säännön mukaan. Tästä syystä kvantiteetin avoimuus tai sulkeisuus, joka rajaavan verbin yhteydessä käy ilmi (esimerkiksi *Baarista Pekka löysi työtovereitaan ~ työtoverinsa*), jää sijan avulla ilmaisematta: aspektuaalinen partitiivi ikään kuin kätkee sen taakseen (ks. Huumo 2013). Sanottu koskee rajapakoisten verbien (kvasiresultattiivisia lukuun ottamatta) monikollisia objekteja yleisemminkin. Esimerkiksi lause *Pekka inhoaa työtovereitaan* ei kerro, ovatko inhoamisen kohteina kaikki työtoverit (sulkeinen poikittaiskvantiteetti) vai vain jotkut heistä (avoin poikittaiskvantiteetti). Poikittaiskvantiteetin luonne ei tällaisissa lauseissa tule kielipöytäselästä ilmaistuksi, ellei sitä esitetä kvanttoreilla. Kvanttorin käyttö voikin toimia keinona esittää poikittaiskvantiteetti sellaisissa tapauksissa, joissa objektin partitiivisijan tehtävänä on yksiselitteisesti ilmaista pitkittäisaspektin rajaamattomuutta. Rajaavan verbin yhteydessä taas monikkomuotoisella lukumääräkvantifoidulla NP:llä on yksinomaan kvantiteetin (ei aspektin) ilmaisemisen tehtävä, mikäli tilanne käsitetään ainutkertaiseksi (ei esimerkiksi iteratiiviseksi), esimerkiksi *Pekka löysi kuusen alta useita ~ kymmeniä suppilovahveroita*.

Mutkikkaimmillaan monikollisen lukumääräkvantifoidun partitiiviobjektin käyttö on silloin, kun verbi on aspektuaaliselta merkitykseltään vaihtelevaa, ISK:n termin

rajahakuista tyyppiä. Tällaisen verbin yhteydessä monikkomuotoisella kvantifioimattomalla totaaliobjektilla ilmaistaan, että toiminta on kohdannut objektin tarkoittaman paljouden kutakin jäsentä ja viety (kunkin jäsenen osalta) päätepisteeseensä saakka. Esimerkiksi *Pekka luki kirjat* tarkoittaa, että kirjoja on määräpaljous ja että kukin niistä on kokonaan luettu. Partitiiviobjektillinen *Pekka luki kirjoja* taas voidaan ymmärtää usealla eri tavalla (tulkintojen keskinäisestä hierarkiasta ks. Itkonen 1976; Huumo 2013):

(a) Pekka luki kokonaisuudessaan kvantiteetiltaan avoimen kirjapaljouden kunkin tarkoiteyksilön. (= Partitiivi ilmaisee puhtaasti [pitkittäis]kvantiteettia, ei [pitkittäis]aspektia.)

(b) Pekka luki jonkin verran kirjapaljouden kutakin tarkoiteyksilöä mutta ei vienyt lukemista koskaan loppuun saakka. Tässä tulkinnassa lause ei kerro, onko kirjapaljous kvantiteetiltaan sulkeinen vai avoin (vrt. *Pekka luki kirjastosta lainaamiaan kirjoja hiukan kutakin, mutta kyllästyi aina*).

(c) Pekka oli parhaillaan lukemassa jonkinlaista kirjojen paljoutta (progressiivinen tulkinta). Tässä tulkinnassa lause ei kerro, johtaako lukeminen kunkin kirjan osalta päätepisteeseen vai ei, eikä sitä, onko kirjoja avoin vai sulkeinen paljous. Lause ei myöskään kerro, lukiko Pekka kirjoja yksi toisensa jälkeen vai samanaikaisesti.

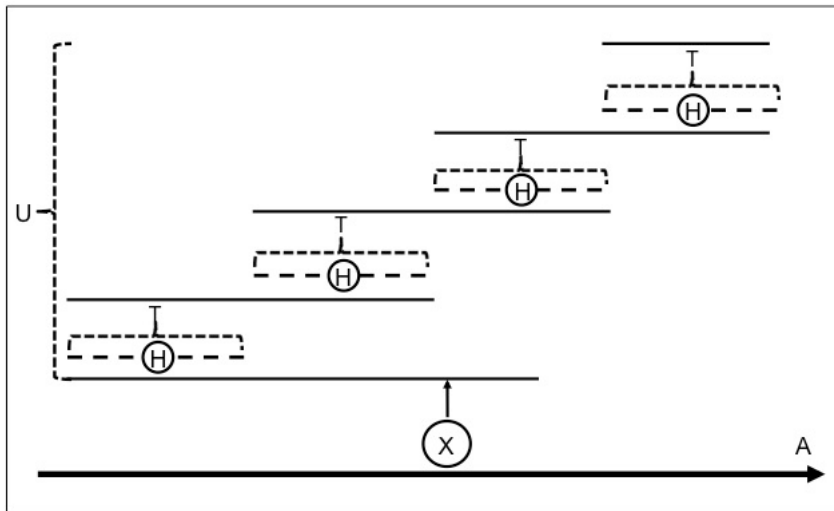
On mielenkiintoista, että vaikka kvantifioimattomalla partitiiviobjektilla on näin monenlaisia eri tulkintavaihtoehtoja, lukumääräkvanttorin sisältävä *Pekka luki useita kirjoja* (jolla myös on ainakin periaatteessa olemassa kaikki edellä luetellut kvantifioimattoman partitiiviobjektin tulkinnat a–c), pystyy lisäksi saamaan myös totaaliobjektin tyyppisen tulkinnan, jossa kvanttorin ilmaiseman määräpaljouden kukin kirja luetaan kokonaan. Periaatteessa odotuksenmukainen olisi tällöin nominatiivimuoto *Pekka luki useat kirjat* (kuten *Pekka luki kirjat*), mutta kuten edellä on todettu, nominatiivi ei useinkaan ole luonteva ilmaisemaan ainakaan tarkoitteeltaan uutta objektia. Totaaliobjektin tai sen tavoin tulkitun lukumääräkvanttorin monikon partitiivimuodon sisältävän objektin kanssa samantapaisen tulkinnan saa myös paljouskvanttorin sisältävä *Pekka luki [paljon kirjoja]*, jolta kuitenkin puuttuvat partitiiviobjektin tehtävät. Huomattakoon myös, että *useat*-nominatiivi sopii edellä (alaluvussa 4.2.1) käsitellyn yksikön akkusatiivimuodon tapaan kontekstiin silloin, kun objektin tarkoite voidaan ymmärtää tunnetuksi tai implikoiduksi: *Pekka luki useat kirjat riippumatossa loikoillen* 'useat [esim. kirjastosta lainaamistaan] kirjoista.' Vain niin sanottujen *plurale tantum* -tyyppisten sekä määräpaljouksia ilmaisevien substantiivien yhteydessä monikon nominatiivi voi esiintyä objektilausekkeessa ilman tällaista implikaatiota: *Pekka osti useat housut ~ shakkinappulat*.

5 Kokoavaa tarkastelua

Edellä tehdyn tarkastelun perusteella voidaan esittää kokoavasti seuraavat havainnot kvantifioitujen substantiivilausekkeiden käyttäytymisestä objektina. Ensinnäkin paljouskvanttorin sisältävät lausekkeet toimivat totaaliobjektia vastaavissa tehtävissä rajaavien ja rajahakuisten verbien yhteydessä, jolloin jälkimmäistenkin tulkintana on pitkittäisaspektin rajattuus (*Pekka luki paljon kirjoja [viikossa ~ *viikon]*). Kvasiresultatiiivisten verbien yhteydessä paljouskvanttori ilmaisee yleensä referenssiltään pysyvää poikittaiskvantiteettia, esimerkiksi *Tunnen paljon kielitieteilijöitä*. Lisäksi paljouskvanttorilla voidaan ilmaista referenssiltään vaihtuvan poikittaiskvantiteetin sulkeisuutta tilanteissa, joissa objektin tarkoitteen avoin pitkittäiskvantiteetti mahdollistaa leksikaaliselta aspektiltaan rajaavan tai rajahakuisen verbin käytön jatkuvan (pitkittäisaspektiltaan rajaamattoman) tilanteen ilmaisemiseen. Tällaisen predikaation pitkittäisaspektia voidaan rajata keston osmalla: *Koko viime vuoden ostin paljon sähköä tältä yhtiöltä*.

Lukumääräkvanttorilla kvantifioitujen lausekkeiden sijamerkintä seuraa yleisiä objektisääntöjä eräin poikkeuksin, jotka liittyvät niiden nominatiivi- ja akkusatiivimuotojen käyttöä koskeviin semanttisiin ja tyyli rajoituksiin. Mainittuihin muotoihin liittyy tarkoitteen tunnettuutta koskevia implikaatioita, jotka rajoittavat niiden käyttöä tarkoitteeltaan uuden objektin yhteydessä: ne implikoivat esimerkiksi merkityksiä 'osa laajemmasta paljoudesta' tai (monikossa) 'usea määräpaljous' (Yli-Vakkuri 1979). Monikossa tätä rajoitusta kompensoidaan partitiivimuodon käytöllä sellaisissakin tehtävissä, joita kvantifioimattomissa objekti-NP:issä ilmaistaisiin nominatiivilla. Siten esimerkiksi lause *Pekka luki useita kirjoja viikossa* voidaan hahmottaa samalla tavalla kuin lause *Pekka luki kirjat viikossa*: sulkeisen paljouden jokainen kirja on kokonaan luettu. Kvantifioimattomalla monikon partitiivilla (*?Pekka luki kirjoja viikossa*) ei ole tällaista tehtävää, sillä se ei esitä kvantiteettia sulkeisena. Tästä syystä inessiivimuotoinen keston adverbiaali ei sovi luontevasti lauseeseen.

Lukumääräkvanttorin sisältävä ilmaus voidaan tulkita pitkittäisaspektiltaan rajatuksi myös korkeammalla kuin objektin yksittäisiin tarkoitteisiin liittyvien osatilanteiden tasolla, siis kollektiivisesti. Tällöin kvanttorin ilmaisema paljous hahmottuu pitkittäiseksi ja sulkeiseksi ja tällaisena pystyy rajaamaan pitkittäisaspektin silloinkin, kun verbin ilmaisema toiminta ymmärretään osatilanteiden pitkittäisaspektin osalta rajaamattomaksi. Kvantifioitujen objektilausekkeen yksikön partitiivimuoto ilmaisee toisinaan tällaista merkitystä paitsi rajahakuisen (*Pekka luki useaa kirjaa päivässä*) myös rajapakaisen verbin yhteydessä (*Paronitar käytti useaa hametta päivässä*). Monikollisen kvantifioitujen objektilausekkeen partitiivimuoto taas häivyttää komponenttitilanteiden rajaamattomuuden merkityksen, sillä sen tehtävä voi liittyä puhtaasti kvantifointiin. Esimerkiksi lause *Pekka luki useita kirjoja* ymmärretään luontevimmin niin, että kirjat luetaan kokonaan, vaikka periaatteessa myös partitiiviobjektin muut tulkinnot ('luki jonkin verran paljouden kutakin kirjaa' tai 'oli lukemassa kirjaljouutta') ovat mahdollisia. Osma eroaa yleensä inessiivimuotoisesta keston adverbialista siinä, että osma tulkitaan yksikön partitiivimuotoisen lukumääräkvanttorin yhteydessä distributiivisesti eli kunkin osatilanteen omaa kestoja rajaavaksi: *Paronitar käytti useaa hametta tunnin* 'kutakin' (kuvio 9 seur. sivulla).

Kuvio 9.

Keston osma rajaa distributiivisesti komponenttitilanteiden pitkittäisaspektia. Pitkittäis-
kvantiteettia ilmaisee lukumääräkvanttori *usea*. Esimerkiksi *Paronitar (X) käyttää useaa (U) hametta (H) tunnin (T) 'kutakin'*.

Yleissääntö on, että poikittaiskvantiteetin sulkeisuus ei estä pitkittäisaspektia rajaavan osman esiintymistä lauseessa (Huumo 2006, 2010). Suomen objektin sijajärjestelmä kuitenkin mahdollistaa poikittaiskvantiteetin sulkeisuuden ilmaisemisen totaaliobjektilla vain poikkeustapauksissa, sillä tällaisille lauseille tyypillinen rajaamaton pitkittäisaspekti aiheuttaa niihin tavallisesti partitiiviobjektin. Esimerkiksi lause *Lapsi työnteli kärryissä nukkeja pitkin pihaa* ei kerro, onko nukkeja sulkeinen vai avoin paljous, koska pitkittäisaspektin rajaamattomuus aiheuttaa tästä riippumatta partitiivin. Lähinnä vain kvasiresultatiivisissa lauseissa objektin sijalla voidaan ilmaista poikittaiskvantiteettia. Lause *Tunnen Tylypahkan koulun opettajat* kertoo, että puhuja tuntee koko opettajapaljouden, *Tunnen Tylypahkan koulun opettajia* taas ilmaisee ylijäämän sallivaa avokvantiteettia. Poikittaiskvantiteetti pääsee määräämään objektin sijan kvasiresultatiivisissa lauseissa, joissa objektin sijalla ei ilmaista pitkittäisaspektia. Kvanttorien avulla kuitenkin pystytään ilmaisemaan poikittaiskvantiteettia myös monissa sellaisissa lauseissa, joissa objektin sija heijastelee pitkittäiskvantiteetin tai -pektin luonnetta (esimerkiksi *Pekka lukee useaa kirjaa rinnakkain*).

Osma-tyyppinen keston ilmaus pystyy esiintymään lukumääräkvanttorin kvantifioiman objektin yhteydessä, mikäli se ymmärretään distributiivisesti eli niin, että se kuvaa objektin kunkin tarkoitteen kokeman osatilanteen kestoa. Tällaisissa konteksteissa inessiiviadverbiaali eroaa osmasta, sillä sen hahmotetaan luontevammin määrittävän kollektiivisen tilanteen kokonaiskestoa. Ero tulee selvästi esille minimiparissa *Yritys rakensi useita taloja kuukauden ('kutakin') ~ kuukaudessa ('yhteensä')*. Paljouskvanttorin yhteydessä distributiivista tulkintamahdollisuutta ei ole, ja lause **Yritys rakensi paljon taloja kuukauden* on epäkieliopillinen, jos *paljon* ymmärretään pitkittäiskvantifioivaksi. Jos sen sitä vastoin ymmärretään rajaavan poikittaiskvantiteettia, os-

man esiintyminen on mahdollista (esim. *Laite tuotti paljon virhekappaleita kuukauden, sitten se saatiin korjattua*).

Paljouskvanttorein ja inessiivimuotoisen kestonilmauksen sisältävä *Yritys rakensi paljon taloja kuukaudessa* voidaan ymmärtää vain niin, että kvantiteetti on pitkittäinen ja sulkeinen ja aspekti rajattu ('rakensi valmiiksi'). Itkonen (1976: 180) huomauttaakin, että lause *Pesin juuri hiukan lattiaa* ei voi saada progressiivista tulkintaa: **Pesin juuri hiukan lattiaa, kun ovi avautui*. Sama koskee monikollisen lukumääräkvanttorein sisältäviä objektilausekkeita silloin, kun verbi on rajaava tai rajahakuinen (*Pekka poimi juuri* [**useita* ~ **monia* ~ **kymmeniä*] *sieniä, kun hänen puhelimensa soi*), muttei silloin, kun verbi on rajapakoinen (*Pekka ihasteli useita ~ monia ~ kymmeniä sieniä, kun hänen puhelimensa soi*). Paljouskvanttori näyttää toisin sanoen korostavan pitkittäistä kokonaiskvantiteettia, jonka se "summaa" ja jota se kohtelee jakamattomampana kokonaisuutena kuin distributiivisille tulkinnoille altis lukumääräkvanttori.

Myös poikittaiskvantiteetin ilmaisemisessa paljon- ja lukumääräkvanttoreiden välillä on eroja. Paljouskvanttorit pystyvät määrittämään referenssiltään vaihtuvaa poikittaiskvantiteettia, josta ne tekevät sulkeisen (pitkittäiskvantiteetin kuitenkin ollessa avoin). Esimerkiksi lause *Jääkaappi kuluttaa paljon ~ vähän sähköä* kertoo kulutettavan sähkön määrästä ajassa jatkuvan tilanteen minä tahansa läpileikkaushetkenä. Referenssiltään pysyvää poikittaiskvantiteettia paljonkvanttorit ilmaisevat kvasiresultaatiivisissa lauseissa: *Tunnen paljon tämän koulun opettajia; Näen pysäkillä vähän ihmisiä*. Sitä vastoin rajapakoisten verbien yhteydessä ne eivät pysty ilmaisemaan pitkittäiseivätkä poikittaiskvantiteetin sulkeisuutta vaan ovat (Karttusen 1975 säännön mukaisesti) joko epäkieliopillisia tai tulkittavissa vain verbin adverbialleiksi: *Lapsi [työnteli paljon] nukkeja leikkivaunuissaan*. Lukumääräkvanttorit sitä vastoin pystyvät kvantifioimaan myös rajapakoisen verbin objektia: *Lapsi työnteli useita ~ kymmeniä nukkeja leikkivaunuissaan*. Tällöin kvanttorein voidaan ymmärtää ilmaisevan referenssiltään pysyvää poikittaiskvantiteettia, sillä objektin tarkoitteet (nuket) pysyvät samoina läpi tilanteen. Referenssiltään vaihtuvan poikittaiskvantiteetin määrittäjinä lukumääräkvanttorit lienevät paljonkvanttoreita marginaalisempia, sillä ne kvantifioivat yleensä tarkoitepaljoutta, eivät homogeenista ainesta.

Edellä tehty tarkastelu osoittaa, että kvanttorein sanaryhmä tarjoaa rikkaan ja si-janvaihtelua täydentävän kvantitatiivis-aspektuaalisten suhteiden ilmaisujärjestelmän. Tässä artikkelissa asiaa on lähestytty kahden keskeisen kvanttoriryhmän, paljon- ja lukumääräkvanttorein prototyypisten jäsenten näkökulmasta. Näille läheistä sukua ovat monet merkitykseltään universaalit (esim. *jokainen, kukin, kaikki*) tai eksistentiaaliset (*jokin, yksi, eräs*) kvanttori-ilmaukset, joita tässä ei ole voitu käsitellä (hyvän leksikaalisen luokittelupohjan tarjoaa Tuomikoski 1969). On selvää, että kvanttorein mutkikkaan syntaksin ja semantiikan yksityiskohtien selvittely tarjoaa vastakin runsaasti selitettävää kieliopin tutkijoille.

Lähteet

- ALHONIEMI, ALHO 1989: Suomen ja mordvan vanhat erosijat omilla teillään. – *Sananjalka* 31 s. 21–30.
- BRANCH, HANNELE 2001: ”Montaa” kielivirheenä. Näkymättömän käden jäljillä. – *Virittäjä* 105 s. 193–215.
- CARLSON, GREGORY N. 1980: *Reference to kinds in English*. New York: Garland Publishing.
- DENISON, NORMAN 1957: *The partitive in Finnish*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- DOWTY, DAVID 1991: Thematic proto-roles and argument selection. – *Language* 67 s. 547–619.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAY, JENNIFER – KENNEDY, CHRISTOPHER – LEVIN, BETH 1999: Scalar structure underlies telicity in “degree achievements”. – T. Mathews & D. Strolovitch (toim.), *Semantics and Linguistic Theory IX* s. 127–144. Ithaca: CLC Publications.
- HEINÄMÄKI, ORVOKKI 1984: Aspect in Finnish. – Casper de Groot & Hannu Tommola (toim.), *Aspect bound. A voyage into the realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian aspectology* s. 153–177. Dordrecht: Foris Publications.
- HELASVUO, MARJA-LIISA – HUUMO, TUOMAS 2010: Mikä subjekti on? – *Virittäjä* 114 s. 165–195.
- HUUMO, TUOMAS 1997: Partitiivisubjekti ja tilajatkumot. – *Sananjalka* 39 s. 65–97.
- 2001: Kvasiresultatiivirakenne. Esimerkki dynaamisesta subjektiivisesta konstruoinnista. – *Puhe ja kieli* 1 s. 85–101.
- 2002: Mikä kielen mielestä on tuloksellista? – Polysemian silta resultatiivisuudesta kvasiresultatiivisuuteen. – Ilona Herlin, Jyrki Kalliokoski, Lari Kotilainen & Tiina Onikki-Rantajääskö (toim.), *Äidinkielen merkitykset* s. 534–555. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2006: Kvantiteetti ja aika I. Suomen objektin ja subjektin sijamerkintä nominaalisen aspektin näkökulmasta. – *Virittäjä* 110 s. 504–535.
- 2010: Nominal aspect, quantity, and time. The case of the Finnish object. – *Journal of Linguistics* 46 s. 83–125.
- 2013: On the many faces of incompleteness. Coercion phenomena and the Finnish partitive object. – *Folia linguistica* 47 s. 1–23.
- 2016: S-argumenttia kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien syntaksia ja semantiikkaa. – *Sananjalka* 58 s. 24–48.
- (tulossa a): *Moni* or *monta*? The collective vs. distributive opposition between two forms of the quantifier ‘many’ in Finnish. – Liina Lindström & Tuomas Huumo (toim.), *Grammar in use. Approaches to Baltic Finnic. A special issue of Eesti ja some-ugri keeleteaduse ajakiri*.
- (tulossa b): The partitive A. On uses of the partitive case in the marking of A arguments in Finnish. – Ilja A. Seržant, Alena Witzlack-Makarevich & Kelsey Mann (toim.), *The diachronic typology of differential argument marking*. Berlin: Language Science Press.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ITKONEN, TERHO 1975: Ergatiivisuutta suomessa II. – *Virittäjä* 79 s. 31–65.
- 1976: Erään sijamuodon ongelmia. – *Opuscula Instituti linguae Fennicae, Universitas Helsingiensis* 53 s. 173–217. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KARTTUNEN, LAURI 1975: On the syntax of the word *paljon* in Finnish. – V. Hallap (toim.),

- Congressus tertius internationalis fenno-ugristarum, I: Acta linguistica* s. 227–235. Tallinn: Valgus.
- KENNEDY, CHRISTOPHER – LEVIN, BETH 2007: Measure of change. The adjectival core of degree achievements. – Louise McNally & Christopher Kennedy (toim.), *Adjectives and adverbs. Syntax, semantics, and discourse* s. 156–182. Oxford: Oxford University Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1999: Virtual reality. – Shin Ja Hwang & Arle Lommel (toim.), *LACUS Forum XXV* s. 41–69. Fullerton: Linguistic Association of Canada and the United States.
- 2008: *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- 2009: *Investigations in cognitive grammar*. Berlin: DeGruyter Mouton.
- 2016: Nominal grounding and English quantifiers. – *Cognitive Linguistic Studies* 3 s. 1–31.
- LAURANTO, YRJÖ 2013: Suomen kielen imperatiivi – yksi paradigma, kaksi systeemiä. – *Virittäjä* 117 s. 156–200.
- LARJAVAARA, MATTI 1988: Suomen kvantitatiivinen spesies. – *Virittäjä* 92 s. 469–503.
- 1991: Aspektuaalisen objektin synty. – *Virittäjä* 95 s. 372–408.
- LEINO, PENTTI 1991: *Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LÄNSIMÄKI, MAIJA 1995: *Montaa-partitiivi*. – *Kielikello* 2/1995. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=264> (2.12.2016).
- NURMINEN, SALLA 2015: *Lauseen aspektin ilmaiseminen suomen kielessä. Tutkimus olla-, tehdä- ja tulla-verbillisistä tekstilauseista käyttökonteksteissaan*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 410. Turku: Turun yliopisto.
- PÄLSI, MARJA 2000: Finnish resultative sentences. – *SKY Journal of linguistics* 13 s. 211–250.
- RAVILA, PAAVO 1944: Über die Verwendung der Numeruszeichen in den uralischen Sprachen. – *Finnisch-ugrische Forschungen XXVII* s. 1–272.
- SIVONEN, JARI 2007: Aspektin ontologia ja kognitiivinen semantiikka. – Harri Mantila, Merja Karjalainen & Jari Sivonen (toim.), *Merkityksen ongelmasta vähemmistökielten oikeuksiin. Juhlakirja professori Helena Sulkalan 60-vuotispäivänä* s. 73–96. Acta Universitatis Oulensis B79. Oulu: Oulun yliopisto.
- SMITH, CARLOTA 1997: *The parameter of aspect*. 2nd edition. Dordrecht: Kluwer Academic Press.
- TIAINEN, OUTI 1997: Suomen eksistentiaalilause – päättymätön tarina. – *Virittäjä* 101 s. 563–572.
- TUOMIKOSKI, RISTO 1969: *Asemoisilmaustemme luokittelusta*. – *Suomi* 114:4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 1978: Objektinsijaisista määrän adverbialaaleista. – *Virittäjä* 82 s. 26–51.
- VILKUNA, MARIA 1992: *Referenssi ja määräisyys suomenkielisten tekstien tulkinmassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- YLI-VAKKURI, VALMA 1973: *Suomen kielen peruslauseen komplektisista konstruktioista. Suomen kielen objektikonstruktioista*. Lisensiaatintyö. Tampereen yliopisto, suomen kieli.
- 1979: Partitiivisubjektin toiset juuret. Eräs kvantiteetin ilmaisujärjestelmän ilmentymä. – Jussi Kallio, Kaisa Häkkinen & Leena Kytömäki (toim.), *Sanomia. Juhlakirja Eeva Kangasmaa-Minnin 60-vuotispäiväksi 14.4.1979* s. 155–192. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 9: Turku: Turun yliopisto.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARI – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkkoversio. <http://scripta.kotus.fi/visk> (2.12.2016).

On the syntax and semantics of object quantifiers in Finnish

The case marking of the Finnish object alternates between the partitive and the nominative/accusative: partitive objects designate unbounded quantity, non-culminating aspect, or both, while nominative/accusative objects designate bounded quantity together with culminating aspect. However, object phrases with quantifiers are an exception which so far has received only little attention (see, e.g., Yli-Vakkuri 1973, 1979). The present work analyses quantificational and aspectual features of partitive objects quantified by mass quantifiers (e.g., *vähän* ‘a little’, *paljon* ‘much, a lot’) and number quantifiers (e.g., *moni* ‘many’, *usea* ‘several’). Finnish mass quantifiers are unvarying forms that quantify singular mass nouns and plurals, with the quantified nominal in the partitive. Number quantifiers typically quantify count nouns (in the singular or plural) and agree with the quantified nominal in number and case.

In spite of the partitive case of the quantified nominal, object-quantifying mass and number quantifiers typically designate the quantity as bounded and the aspect as culminating. Object phrases with mass quantifiers are equal to nominative/accusative objects in many ways, while the situation is more complicated with number quantifiers. These establish a higher-order (collective) quantificational-aspectual level and allow boundedness and culmination to prevail at that higher level even if the component situations are themselves non-culminating. This is possible in expressions in which singular referents of the object participate in the event sequentially until their quantity reaches the boundary specified by the quantifier. At that point, the aspect culminates, even if the verb itself is atelic (e.g. *Hän seura-a use-i-ta bloge-j-a päivä-ssä* [3SG follow-PRESENT.3SG several-PLUR-PARTITIVE blog-PLUR-PARTITIVE day-INESSIVE] ‘S/He follows several blogs a day’). This is why the inessive-case durative adverbial (‘in a day’) can be used to indicate the temporal boundaries of the event, even though this is not generally possible in clauses with an atelic verb and a partitive object (*‘She follows blogs in a day’).

Objektia kvantifioivien paljous- ja lukumääräkvanttorien syntaksia ja semantiikkaa

Suomen objektin sijamerkintä vaihtelee partitiivin ja (akkusatiivin tai nominatiivin edustaman) totaaliobjektin välillä. Myöntölauseen partitiiviobjekti ilmaisee yleensä tarkoitteen avokvantiteettia (*Hän löysi sieniiä*), lauseen rajaamatonta aspektia (*Hän katseli sieniiä*) tai molempia (*Hän söi sieniiä*). Totaaliobjekti taas ilmaisee yleensä tarkoitteen sulkeiskvantiteetin ja rajatun aspektin yhdistelmää (*Hän söi sienet*). Sääntöön muodostavat tutkimuskirjallisuudessa melko vähän huomiota saaneen poikkeuksen sellaiset objektilausekkeet, joissa esiintyy ns. paljous- tai lukumääräkvanttori. Paljouskvanttorit eli kvanttoriadverbit ovat yleensä vaihtelemattomia muotoja, jotka kvantifioivat yksikkömuotoisia ainesanoja (*vähän kahvia*) tai monikkoja (*paljon autoja*). Lukumääräkvanttorit eli kvanttoripronomit taas kvantifioivat yleensä jaotontarkoitteisten sanojen yksikkö- tai monikkomuotoja ja kongruoivat näiden kanssa luvussa ja sijassa (*usea lapsi, useilla lapsilla*). Yli-Vakkuri (1973, 1979) on osoittanut, että kvanttoireita sisältävät objektilausekkeet tulkitaan usein sulkeiskvantiteetin ja rajatun aspektin ilmauksiksi silloinkin, kun joko kvantifioitava (*paljon vettä*) tai koko lauseke (*useita lapsia*) on partitiivissa. Paljouskvanttorin kvantifioima objekti vastaakin tehtäviltään monin tavoin totaaliobjektia, mutta lukumääräkvanttorien osalta tilanne on mutkikkaampi. Ne synnyttävät yksittäisten tarkoitetilanteiden yläpuolelle korkeamman tason kollektiivisen tilanteen, joka kvanttorin vaikutuksesta voidaan hahmottaa aspektiltaan rajatuksi silloinkin, kun komponenttitilanteet ovat rajaamattomia, esimerkiksi *Hän seuraa useita blogeja päivässä*. Esimerkissä keston inessiiviadverbiaali on mahdollinen huolimatta siitä, että *seurata* on rajapakoinen (ateelinen) verbi eikä vastaava kvantifioimaton partitiiviobjekti (? *Hän seuraa blogeja päivässä*) ilmaise samantapaista rajattuuutta.

Kirjoittajan yhteystiedot (address):
etunimi.sukunimi@utu.fi